

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων
ΠΜΣ «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»
Ακαδημαϊκό Έτος 2020-2021

*Το Ταμείο Ανάκαμψης και η Ελλάδα, δυνατότητες και
προοπτικές*

Υπεύθυνος Καθηγητής: Λιαργκόβας Παναγιώτης

Όνοματεπώνυμο Συγγραφέα: Ραψωματιώτης Αριστείδης

A.M.: 3033202001036

Κόρινθος, 2021

University of Peloponnese
Faculty of Social and International Sciences
Department of Political Science and International Relations
Master Program in «Governance and Public Policies»
Academic Year 2020-2021

*The Recovery and Resilience Facility: Greece's opportunities
and prospects*

Professor: Liargovas Panayiotis

Author Name: Rapsomatiotis Aristeidis

A.M.: 3033202001036

Corinth, Greece 2021

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο δηλών

.....

(Υπογραφή)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Παναγιώτη Λιαργκόβα, για την άριστη και άμεση συνεργασία που είχαμε κατά την εκπόνηση την εν λόγω διπλωματικής εργασίας. Στη συνέχεια ευχαριστώ την οικογένεια μου, τόσο για τη στήριξη που μου πρόσφεραν και την υπομονή που υπέδειξαν κατά τη διάρκεια του συνόλου των σπουδών μου, όσο και για την άνεση που μου προσέδωσαν να αφήσω για λίγο πίσω τις επαγγελματικές δραστηριότητες, όταν οι σπουδές μου το απαιτούσαν. Ακόμα θα ήθελα να ευχαριστήσω την Μαλβίνα Αλεξοπούλου για τη βοήθεια της και τις καίριες επισημάνσεις της. Τέλος, ευχαριστώ την Ασημίνα, η γνωριμία με την οποία αποτελεί μεγαλύτερη γνώση από αυτές που έλαβα από το πρόγραμμα σπουδών.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τις πτυχές του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, καθώς και τις προοπτικές που προκύπτουν για την ελληνική οικονομία και κοινωνία μέσω της υλοποίησης των επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων, που συμπεριλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - «Ελλάδα 2.0». Προς το σκοπό αυτό, πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση, μελέτη σχετικής αρθρογραφίας και νομοθεσίας και των επ' αυτών σχετικών εκθέσεων κυρίως από θεσμικούς φορείς (Ευρωπαϊκή Ένωση, Υπουργείο Οικονομικών, Τράπεζα της Ελλάδας κ.α.). Συμπερασματικά, οι προσομοιώσεις των επιδράσεων των δράσεων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας παρουσιάζονται εξαιρετικά ευοίωνες σε μια σειρά από θεμελιώδη μεγέθη για την ελληνική οικονομία και κοινωνία, όπως ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ, η ανεργία και το δημόσιο χρέος. Παρ'όλ' αυτά, αποτελεί χρέος της εκάστοτε κυβέρνησης και των κρατικών υπηρεσιών, φορέων και θεσμών, η διασφάλιση της σωστής και ουσιαστικής υλοποίησης των επενδύσεων και των μεταρρυθμίσεων του πακέτου, με την καίρια, έγκαιρη και προσήκουσα αντιμετώπιση των όποιων πιθανών εγχειρόμενων δυσκολιών, σε συνδυασμό με επιπλέον κινήσεις που θα επιφέρουν πολλαπλασιαστικά οφέλη για το κράτος και την κοινωνία εν συνόλω.

Λέξεις Κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση, NextGenerationEU, Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, χρηματοδοτικά εργαλεία, Covid-19, επενδύσεις, μεταρρυθμίσεις, ΑΕΠ

ABSTRACT

The current dissertation examines the aspects of the Recovery and Resilience Facility, as well as the prospects that arise for the greek economy and society through the implementation of investments and reforms included in the National Recovery and Resilience Plan - "Greece 2.0". For this purpose, a bibliographic review was carried out, a study of relevant articles and legislation and the relevant reports on them, mainly by institutions (European Union, Ministry of Finance, Bank of Greece, etc.). In conclusion, the simulations of the effects of the actions of the Recovery and Resilience Plan are extremely auspicious in a number of fundamental variables for the Greek economy and society, such as GDP growth, unemployment and public debt. Nevertheless, it is the duty of the respective government and state services, bodies and institutions, to ensure the correct and effective implementation of the investments and the reforms of the package, with the key, timely and appropriate treatment of any possible difficulties that arise, in combined with additional moves that will bring multiplier benefits to the state and society as a whole.

Keywords: European Union, NextGenerationEU, Recovery and Resilience Facility, Recovery and Resilience Plan, Covid-19, Investments, Reforms, GDP, Financial Instruments.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
ABSTRACT	2
Εισαγωγή.....	4
Κεφάλαιο 1: Η Ευρώπη την επόμενη μέρα της πανδημίας.....	5
1.1 Εισαγωγή.....	5
1.2 Σχέδιο Ανάκαμψης για την Ευρώπη - NextGenerationEU.....	6
1.3 Χρηματοδότηση του Σχεδίου Ανάκαμψης.....	7
1.4 Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	9
1.4.1 Πυλώνες Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	10
1.4.2 Χρονοδιάγραμμα και Διαδικασίες.....	13
1.5 Επίλογος.....	18
Κεφάλαιο 2: Η Ελλάδα την επόμενη μέρα της πανδημίας.....	18
2.1 Εισαγωγή.....	18
2.2 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ελλάδα 2.0.....	19
2.2.1 Το χρονικό του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	19
2.2.2 Ανάλυση του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ελλάδα 2.0	20
2.2.3 Ο Προϋπολογισμός του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	24
2.3 Η Σύνδεση του Σχεδίου με Ευρωπαϊκό Εξάμηνο και Ειδικές ανά χώρα Συστάσεις της Επιτροπής .	27
2.4 Συνεκτικότητα και Συμπληρωματικότητα με άλλα Προγράμματα και Εθνικές Πολιτικές	28
2.5 Επίλογος.....	30
Κεφάλαιο 3: Προοπτικές και δυνατότητες για την Ελλάδα μέσω του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	31
3.1 Εισαγωγή.....	31
3.2 Επιδράσεις του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	32
3.2.1 Εκτιμήσεις Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για την ανάπτυξη.....	33
3.2.2 Εκτιμήσεις Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για τα μακροοικονομικά μεγέθη.....	38
3.3 Κίνδυνοι και απειλές της οικονομίας	42
3.4 Προτάσεις για περαιτέρω αξιοποίηση των επιδράσεων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	43
3.5 Επίλογος.....	44
Επίλογος.....	45
Βιβλιογραφία	47

Εισαγωγή

Η Ελλάδα, λίγα μόλις χρόνια μετά την περάτωση του τελευταίου προγράμματος προσαρμογής για την αντιμετώπιση της χρηματοοικονομικής κρίσης στην ευρωζώνη και των σοβαρών επιπτώσεων που προκάλεσε στην οικονομία της, έρχεται αντιμέτωπη με μια νέα διπλή κρίση υγειονομικής και οικονομικής φύσεως. Πιο συγκεκριμένα, η εξάπλωση της πανδημίας του Covid-19 από τις αρχές του 2020 κι εντεύθεν έχει δοκιμάσει έντονα την αντοχή τόσο του υγειονομικού συστήματος της χώρας όσο και την οικονομική δραστηριότητα, ως απόρροια της εφαρμογής περιορισμών κυκλοφορίας των πολιτών. Ως αποτέλεσμα, η ελληνική οικονομία εισήχθη εκ νέου σε ένα νέο κύκλο ύφεσης, με την ιδιαιτερότητα και ειδοποιό διαφορά, η συγκεκριμένη νέα διπλή κρίση να χαρακτηρίζεται από την έλλειψη της δυνατότητας ενίσχυσής της από τις λοιπές οικονομίες, υπό την αίρεση της πιθανής αντίστοιχης θετικής ευρωπαϊκής και διεθνής οικονομικής πορείας, καθόσον και οι υπόλοιπες χώρες κλυδωνίζονται ταυτόχρονα, λόγω της πανδημίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αντιλαμβανόμενη τις επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης στην ευρωπαϊκή κοινότητα και την Ενιαία Αγορά, ανέλαβε από πολύ νωρίς κομβικό ρόλο στην προσπάθεια ανάκαμψης του συνόλου των κρατών μελών της. Πιο συγκεκριμένα, ταυτόχρονα με την υιοθέτηση του νέο μακροπρόθεσμου προϋπολογισμού της, η Ευρωπαϊκή Ένωση πήρε την απόφαση για τη δημιουργία ενός νέου χρηματοδοτικού πακέτου, του NextGenerationEU, βασικός μοχλός του οποίου αποτελεί ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Σκοπός του μηχανισμού, πέραν από την αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων και την επαναφορά των οικονομιών στη πρότερη υγιή τους κατάσταση, αποτελεί και η διενέργεια μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων, που προσανατολίζονται στην αύξηση της ανθεκτικότητας και τη μείωση της εξάρτησης των ευρωπαϊκών οικονομιών, έτσι ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν στο μέλλον αποτελεσματικότερα παρόμοιες κρίσεις. Ταυτόχρονα, στον εν λόγω μηχανισμό, εγκολπώνεται το πολιτικό όραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το ίδιο της το μέλλον, ένα μέλλον πιο πράσινο, πιο ψηφιακό, πιο δίκαιο, ένα μέλλον ισχυρό για τους πολίτες της νέας γενιάς.

Παρά ταύτα, γίνεται ξεκάθαρο εξ αρχής, ότι η κάθε χώρα οφείλει να είναι η ίδια υπεύθυνη για το σχεδιασμό και την ορθή υλοποίηση των εθνικών σχεδίων, με επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις που θα τις βοηθήσουν να απεγκλωβιστούν από το νέο αυτό κύκλο ύφεσης και τα προβλήματα που επέφερε η πανδημία στην οικονομική τους δραστηριότητα, ανοίγοντας παράλληλα ένα παράθυρο στη νέα εποχή. Έτσι, η Ελλάδα ακολουθώντας τις απαραίτητες διαδικασίες, αποτέλεσε μια από τις πρώτες χώρες πανευρωπαϊκά, που κατέθεσε ένα ολοκληρωμένο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας με την ονομασία «Ελλάδα 2.0» στο οποίο περιλαμβάνεται, μέσα από τέσσερις βασικούς πυλώνες, οι οποίοι θα αναλυθούν λεπτομερώς στα παρακάτω κεφάλαια, το πλάνο ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας τα επόμενα χρόνια.

Για να γίνει αντιληπτό το μέγεθος και η σημασία του πακέτου βοήθειας, το οποίο θα παραχωρήσει ή θα δανείσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα κράτη μέλη, πολλοί αναλυτές το συγκρίνουν με το μνημειώδες Σχέδιο Μάρσαλ και την οικονομική βοήθεια, που είχε προσφέρει τότε η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής σε διάφορα κράτη της Ευρώπης, μεταξύ αυτών και την Ελλάδα, με σκοπό την τόνωση των οικονομιών τους μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Σφήκας, 2011). Κατά αντιστοιχία λοιπόν, η Ευρωπαϊκή Ένωση πήρε την απόφαση να διαθέσει πάνω από

800 δισεκατομμύρια ευρώ στα κράτη μέλη της, έτσι ώστε να καταφέρουν να ορθοποδήσουν από τις επιπτώσεις της πανδημίας.

Εντούτοις, το νέο πακέτο στήριξης δεν μπορεί να συγκριθεί με καμία άλλη ευρωπαϊκή πρωτοβουλία του παρελθόντος, λόγω τριών ιδιαίτερων παραμέτρων. Αρχικά, ενδιαφέρον παρουσιάζει η άνευ προηγουμένου δυνατότητα του σχεδίου να κινητοποιήσει ιδιωτικούς πόρους, πέραν των επιχορηγήσεων, οι οποίοι θα επιφέρουν πολλαπλασιαστικά οφέλη στην οικονομική δραστηριότητα. Επιπλέον, είναι η πρώτη φορά που στο ίδιο πακέτο μέτρων συμπεριλαμβάνονται ταυτόχρονα επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις, με τις πρώτες να δίνουν ώθηση στο μέγεθος της οικονομίας και τις δεύτερες να καθιστούν την οικονομική, και όχι μόνο, δραστηριότητα πιο αποτελεσματική. Τέλος, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ότι το σύνολο των δράσεων του σχεδίου είναι προγραμματισμένο να υλοποιηθεί σε ένα ασυνήθιστα μικρό χρονικό διάστημα, ήτοι μέχρι το τέλος του 2026 (Υπουργείο Οικονομικών, 2021a).

Σκοπός της εν λόγω διπλωματικής εργασίας αποτελεί η αποκωδικοποίηση των πτυχών του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και των επιδράσεων, που θα επιφέρει το εθνικό σχέδιο στην ελληνική οικονομία και κοινωνία τα επόμενα χρόνια, μέσα από τη μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών. Για τον λόγο αυτό, η παρούσα εργασία χωρίζεται σε τρία κεφάλαια.

Στο Πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η θέση και η στόχευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη διαδικασία θέσπισης αυτού του μεγάλου πακέτου στήριξης, καθώς και ο ενεργός ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τόσο στην εξασφάλιση των απαιτούμενων πόρων όσο στην διασφάλιση της ομαλής υλοποίησής των σχεδίων. Στο Δεύτερο κεφάλαιο, θα γίνει λόγος για τις πτυχές του ελληνικού Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – «Ελλάδα 2.0», τονίζοντας τους βασικούς πυλώνες εφαρμογής του, την σύγκλιση τους με τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς, καθώς και τον τρόπο κατανομής των πόρων. Στο Τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, η εργασία καταλήγει με τις προοπτικές της χώρας και τις εκτιμώμενες επιδράσεις που θα έχει η εφαρμογή του εθνικού σχεδίου στην οικονομία και την κοινωνία μέσω της ανάλυσης μελετών από καταξιωμένους οργανισμούς και κρατικούς φορείς.

Κεφάλαιο 1: Η Ευρώπη την επόμενη μέρα της πανδημίας

1.1 Εισαγωγή

Η πανδημία του κορονοϊού ταρακούνησε συθέμελα την Ευρώπη και όλη την υφήλιο, δοκιμάζοντας τα συστήματα υγείας, τις κοινωνίες και τις οικονομίες, αλλάζοντας ουσιαστικά τον τρόπο ζωής και εργασίας στο σύνολο του πληθυσμού του πλανήτη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όντας κινητήριος μοχλός των εξελίξεων στην ήπειρο και θέλοντας να προστατεύσει τις ζωές των ατόμων, τον τρόπο ζωής τους καθώς και να αποκαταστήσει την ομαλότητα στην Ενιαία Αγορά, πρότεινε, μέσω της Επιτροπής, μια ισχυρή δέσμη μέτρων για την ανάκαμψη της Ευρώπης με το όνομα NextGenerationEU (European Commission Press release, 2020).

1.2 Σχέδιο Ανάκαμψης για την Ευρώπη - NextGenerationEU

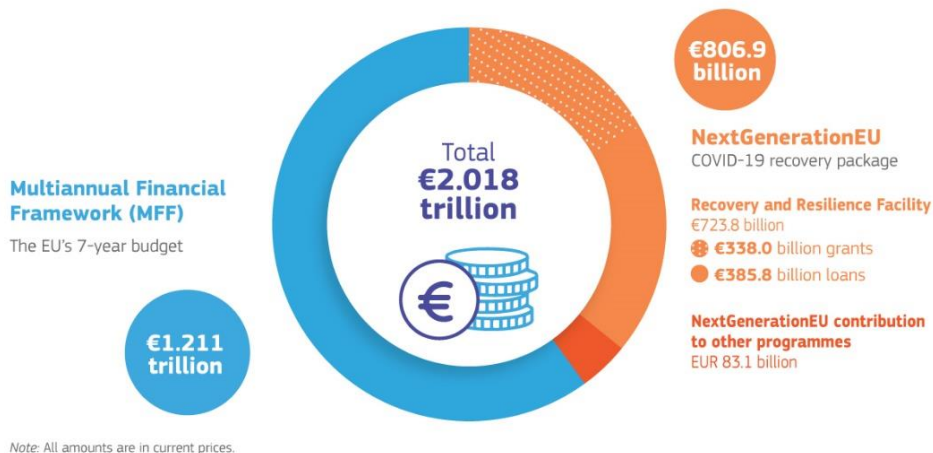
Το NextGenerationEU δεν είναι απλά ένα σχέδιο ανάκαμψης από τη πρωτοφανή κρίση, που επήλθε από τις επιπτώσεις της πανδημίας, αλλά μια ουσιαστική ευκαιρία για το μετασχηματισμό της Ευρώπης με επίκεντρο μια πιο πράσινη, πιο ψηφιακή και πιο ανθεκτική ανάπτυξη (European Commission, 2020). Οι πόροι του προγράμματος έχουν σχεδιαστεί να χρησιμοποιηθούν με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να τροφοδοτήσουν μια δίκαιη κοινωνικοοικονομική ανάκαμψη, εγγυώντας ισότιμους όρους ανταγωνισμού για όλους στη Ενιαία Αγορά, και υποστηρίζοντας τις αναγκαίες επενδύσεις που θα καταστήσουν την Ευρώπη πιο ανθεκτική, οδηγώντας τη στην ευημερία μέσω ενός πράσινου και ψηφιακού μετασχηματισμού (European Commission Press release, 2020).

Το εν λόγω σχέδιο ανάκαμψης θα βασίζεται σε τρεις κεντρικούς πυλώνες:

1. Υποστήριξη των κρατών-μελών μέσω επενδύσεων και αναμορφώσεων
2. Επανεναρξη της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω κινήτρων για ιδιωτικές επενδύσεις
3. Αντιμετώπιση των διδαγμάτων της υγειονομικής κρίσης

Η επανεναρξη της οικονομίας δεν προϋποθέτει μόνο την επιστροφή στην κατάσταση που βρισκόταν πριν την κρίση αλλά επιπρόσθετα μετά την ανάκαμψη από τα βραχυχρόνια προβλήματα που δημιουργήθηκαν λόγω αυτής, οφείλουν να γίνουν αποφασιστικά βήματα επενδύοντας στο μακροχρόνιο μέλλον της Ευρώπης.

Εικόνα 1.1: Προϋπολογισμός Ευρωπαϊκής Ένωσης

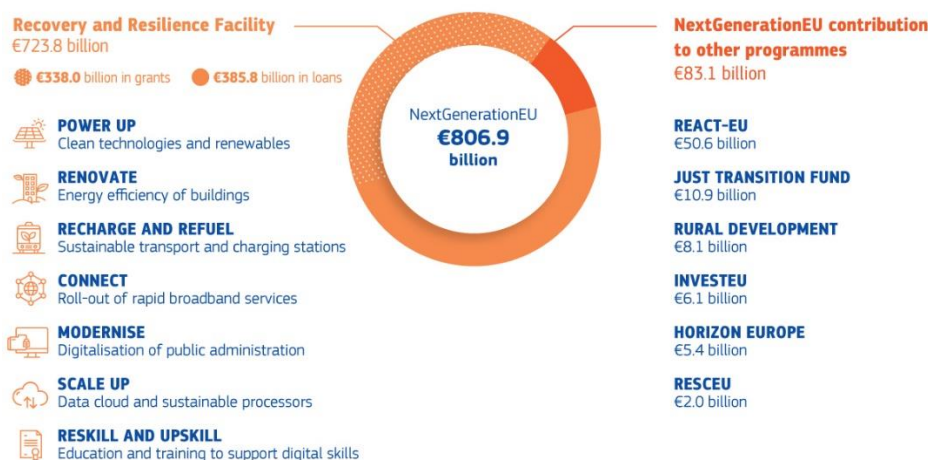

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Μαζί με τον τακτικό προϋπολογισμό της (Multiannual Financial Framework 2021-2027) η Ευρωπαϊκή Ένωση θα διαθέσει πάνω από 2 τρισεκατομμύρια ευρώ για τη μετάβαση της Ένωσης στη μετά πανδημία εποχή, με το NextGenerationEU να αθροίζει σε πάνω από 800 δισεκατομμύρια

ευρώ¹ με τη συνολική διάρθρωση των χρημάτων ανά τομέα να παρουσιάζεται στην Εικόνα 1 (European Commission, 2020).

Εικόνα 1.2: Προϋπολογισμός NextGenerationEU

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Ο κεντρικός πυρήνας του NextGenerationEU, ο οποίος θα βοηθήσει την Ευρώπη να επανέλθει πιο δυνατή και ανθεκτική από την τρέχουσα κρίση, είναι το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, για το οποίο θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στις επόμενες ενότητες, με τους πόρους να ξεπερνούν τα 720 δισεκατομμύρια ευρώ. Ακόμα, για την προστασία της συνοχής των περιοχών της Ευρώπης μετά την εξάπλωση της πανδημίας και ως συνέχεια των μέτρων Coronavirus Response Investment Initiative (CRII) και Coronavirus Response Investment Initiative Plus (CRII+), η Επιτροπή χρηματοδοτεί το νέο πρόγραμμα Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe (REACT-EU) με πόρους που θα είναι διαθέσιμοι σε διάφορα ταμεία έχοντας σκοπό τη μείωση των ανισοτήτων των περιφερειών και των κοινωνιών της Ένωσης. Τέλος, ορισμένα επιπλέον κεφάλαια θα διατεθούν σε προγράμματα ή ταμεία όπως το Horizon2020, το InvestEU και άλλα, όπως συνολικά παρουσιάζεται στην Εικόνα 2, με το συνολικό προϋπολογισμό του NextGenerationEU να ανέρχεται στα 806.9 δισεκατομμύρια ευρώ (European Commission, 2020).

1.3 Χρηματοδότηση του Σχεδίου Ανάκαμψης

Ο μακροχρόνιος προϋπολογισμός της Ένωσης συνεχίζει να χρηματοδοτείται από γνωστές πηγές εσόδων της ΕΕ όπως τους τελωνειακούς δασμούς και τις εισφορές των κρατών μελών τόσο βάσει του φόρου προστιθέμενης αξίας στα προϊόντα όσο και του εγχώριου εισοδήματος. Ωστόσο, για το NextGenerationEU επιλέχθηκε ένας άλλος τρόπος (European Commission, 2020).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να δανειστεί η ίδια ως οντότητα, εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απευθείας από τις αγορές με σκοπό να πετύχει ευνοϊκότερους όρους χρηματοδότησης από ότι το κάθε κράτος μέλος ξεχωριστά. Η Επιτροπή έχει το δικαίωμα να δανείζεται χρήματα από τις διεθνείς χρηματαγορές εκ μέρους της Ένωσης μέσα από τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή

¹ Τα ποσά αναφέρονται σε τρέχουσες τιμές.

Ένωση. Αυτό διαφαίνεται από το γεγονός, ότι το είχε πραγματοποιήσει και παλαιότερα για να χρηματοδοτήσει δάνεια εντός και εκτός της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου και του προγράμματος SURE, το οποίο αφορούσε τη στήριξη της εργασίας με πόρους άνω των 100 δισεκατομμυρίων ευρώ (European Commission, 2021b).

Επομένως, η συγκεκριμένη απόφαση αποτελεί θεμελιώδη καινοτομία στα χρονικά της οικονομικής και δημοσιονομικής διάρθρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς με αυτόν τον τρόπο η Ευρώπη στο σύνολό της οικειοποιείται το χρέος των κρατών, αφού αναγνωρίζεται από τους ηγέτες της, η μη υπαιτιότητα του καθενός κράτους ξεχωριστά για τις επιπτώσεις της πανδημίας, εν αντιθέσει με το τι συνέβη κατά την κρίση της ευρωζώνης.

Χαρακτηριστικό είναι, ότι η Επιτροπή για να καταφέρει να συγκεντρώσει τα 800 δισεκατομμύρια ευρώ του NextGenerationEU έχει καταστρώσει ένα διαφοροποιημένο σχέδιο χρηματοδότησης, το οποίο συνδυάζει διαφορετικά χρηματοδοτικά εργαλεία και τεχνικές, πάντα με τήρηση της διαφάνειας και διατήρησης καλής επικοινωνίας με τις αγορές. Η μεγάλη αυτή χρηματοδότηση θα έχει ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση του ευρώ στην παγκόσμια οικονομία. Το πλάνο της χρηματοδότησης εμπεριέχει (European Commission, 2021d):

Ετήσιες αποφάσεις δανειοδοτήσεων, αναλύοντας τα εκάστοτε δεδομένα με δημοσίευση αυτών ανά δύο χρόνια με σκοπό τη διαφάνεια προς τους επενδυτές και τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα μέλη.

Διαφανείς και δομημένες σχέσεις με τις τράπεζες, που υποβοηθούν στην έκδοση των ομολόγων.

Πολλαπλά χρηματοδοτικά εργαλεία όπως μεσομακροχρόνια και μακροχρόνια ομόλογα, καθώς και βραχυχρόνια EU-Bills, για να διατηρηθεί η ευελιξία της πρόσβασης σε κεφάλαια με γνώμονα την ανάγκη για ρευστότητα και το προφίλ ληκτικότητας των συσσωρευμένων χρεών. Ορισμένα από τα παραπάνω ομόλογα θα εκδοθούν ως πράσινα ομόλογα βάση της στρατηγικής για το κλίμα.

Όλα τα παραπάνω έχουν σκοπό να εγγυηθούν την αποδοτικότερη δυνατή πρόσβαση σε χρηματοδότηση.

Στις 15 Ιουνίου 2021 η Επιτροπή κατάφερε να συλλέξει 20 δισεκατομμύρια ευρώ σαν πρώτη πράξη χρηματοδότησης του NextGenerationEU με την έκδοση του μεγαλύτερου μέχρι τότε ομολόγου της. Η στήριξη από τις αγορές υπήρξε μεγάλη και σύμφωνα με την πρόεδρο της επιτροπής Ursula von der Leyen η στήριξη αυτή αντιπροσωπεύει την εμπιστοσύνη στην ενιαία αγορά για το μέλλον και τις επόμενες γενναίες (European Commission Press release, 2021b). Πιο συγκεκριμένα, τα χρήματα θα χρησιμοποιηθούν για τις πρώτες δόσεις των αποταμιεύσεων των χωρών βάσει των σχεδίων ανάκαμψης και σταθερότητας, που έχουν υποβάλει με την Επιτροπή να έχει σκοπό να συγκεντρώσει συνολικά περίπου 80 δισεκατομμύρια ευρώ από αντίστοιχα ομόλογα μέχρι το τέλος του 2021, όπως αναφέρεται στο «σχέδιο χρηματοδότησης» που παρουσιάστηκε τον Ιούνιο του 2021. Σύμφωνα με το ίδιο σχέδιο, το φθινόπωρο του 2021 τα νούμερα θα επανεξεταστούν με σκοπό να αναδείξουν το ακριβές ποσό των αναγκών μέχρι το πέρας του τρέχοντος έτους (European Commission Press release, 2021a).

1.4 Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

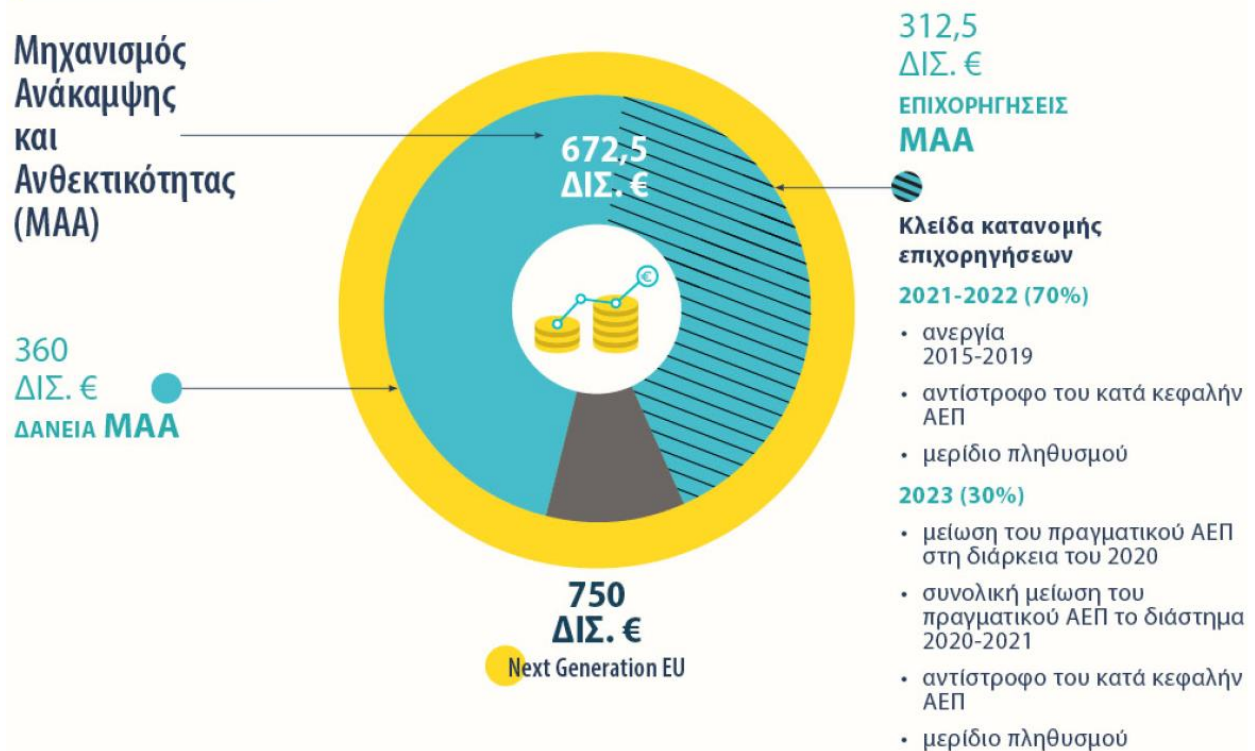
Η πανδημία του Covid-19 εμφανίστηκε στην Ευρώπη στις αρχές του 2020 και έμελλε να αλλάξει τις προοπτικές για τα κράτη όλης της ηπείρου για τα επόμενα χρόνια, καθιστώντας την αντίδραση της Ένωσης πέραν από επείγουσα και αναγκαία. Η άμεση και συντονισμένη αντίδραση των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις πελώριες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης έχουν σκοπό την εξομάλυνση των ασύμμετρων κλυδωνισμών των κρατών, τα οποία από μόνα τους δεν θα ήταν σε θέση να ανταπεξέλθουν. Θεωρείται γνωστό ότι, οι μακροχρόνιες επιπτώσεις από μια κρίση εξαρτιούνται ριζικά από την αμεσότητα της λήψης μέτρων, αρχικά για τη αντιμετώπιση της κρίσης και εν συνεχεία, ίσως πιο έντονα, για το σχεδιασμό της επόμενης μέρας μέσω επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των καθ' ύλην αρμοδίων νομοθετικών της οργάνων, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αντιλαμβανόμενη την αναγκαιότητα αυτή για συμπίεση στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, στις 18-2-2021 εξέδωσε Κανονισμό για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, προωθώντας ευνοϊκές και βιώσιμες για την ανάπτυξη μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις οι οποίες σκοπό έχουν την επαναφορά των οικονομιών σε μια ομαλή πορεία και τη μείωση των αποκλίσεων εντός της τάξεως της Ένωσης, μέσω της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας και την αύξηση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας (“Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας,” 2021).

Ο Μηχανισμός ή αλλιώς το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας είναι ο κεντρικός πυρήνας του σχεδίου ανάκαμψης για την Ευρώπη μετά την πανδημική κρίση που επήλθε από την εξάπλωση της ασθένειας Covid-19 και έχει σκοπό τη στήριξη των επενδύσεων και των μεταρρυθμίσεων που θα πραγματοποιηθούν από τα κράτη μέλη της Ένωσης για τον μετριασμό των επιπτώσεων τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Συνεπώς, ο μηχανισμός αυτός, πέραν της ενδυνάμωσης και της βελτίωσης της ανθεκτικότητας των οικονομιών των χωρών, είναι άμεσα συνυφασμένος με την περαιτέρω προετοιμασία των κρατών για την, ήδη αποφασισμένη και αναγκαία, επερχόμενη μετάβαση προς μια πιο πράσινη και ψηφιακή πραγματικότητα, ευθυγραμμισμένος πλήρως με τις προτεραιότητες της Επιτροπής (European Commission, 2021c).

Το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας θα αποτελέσει τη μεγάλη πλειονότητα των έκτακτων πόρων που θα συγκεντρώσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω του σχεδίου NextGenerationEU για την ανάκαμψη από τη κρίση με τους συνολικούς πόρους να φθάνουν τα 672,5 δισεκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων, όπως φαίνεται και από την παρακάτω εικόνα, μέχρι 312,5 δισεκατομμύρια θα προσφερθούν στα κράτη μέλη ως μη επιστρεπτές επιχορηγήσεις και τα υπόλοιπα 360 δισεκατομμύρια θα έχουν τη μορφή δανείου, για τα οποία η κάθε χώρα θα χρειαστεί να συνάψει σύμβαση δανειοδότησης² (European Commission, 2021c).

² Τα ποσά αφορούν τιμές του 2018.

Εικόνα 1.3 : Οικονομική Διάρθρωση Μηχανισμού Ανάπτυξης και Ανθεκτικότητας³

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

1.4.1 Πυλώνες Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

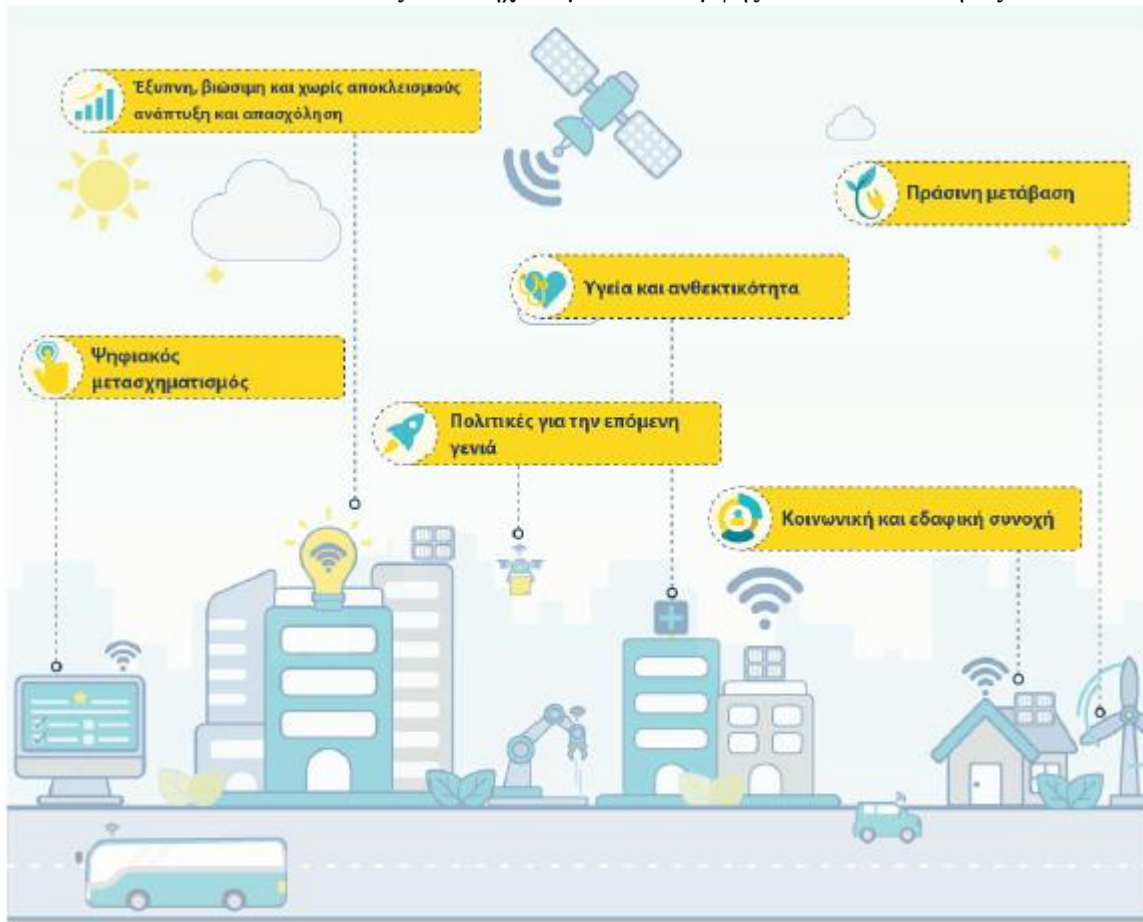
Η ανάκαμψη της Ευρώπης είναι αναγκαίο να βασίζεται σε μέτρα, που προάγουν τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής και τα ευρωπαϊκά ιδεώδη, όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί στη μακρόχρονη λειτουργία της Ένωσης. Για αυτό το λόγο, το σχέδιο στήριξης των κρατών μελών διαρθρώνεται στους παρακάτω έξι πυλώνες («οι έξι πυλώνες του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας»), όπως αυτοί ακριβώς αναφέρονται στο Άρθρο 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/241, που είναι άμεσα συνυφασμένοι με τομείς πολιτικής σημασίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση:

1. Πράσινη μετάβαση,
2. Ψηφιακός μετασχηματισμός,
3. Έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, με οικονομική συνοχή, απασχόληση, παραγωγικότητα, ανταγωνιστικότητα, έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία, και μια εύρυθμη λειτουργούσα εσωτερική αγορά με ισχυρές ΜΜΕ,

1. 3 Τα νούμερα αφορούν τιμές του 2018.

4. Κοινωνική και εδαφική συνοχή,
5. Υγεία και οικονομική, κοινωνική και θεσμική ανθεκτικότητα, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την αύξηση της ετοιμότητας για την αντιμετώπιση κρίσεων και της ικανότητας αντίδρασης σε κρίσεις, και
6. Πολιτικές για την επόμενη γενιά, τα παιδιά και τους νέους, όπως η εκπαίδευση και οι δεξιότητες.

Εικόνα 1.4: Πυλώνες του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Όπως αποτυπώνεται, ο πυλώνας της πράσινης μετάβασης είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (Green Deal) και τις προκλήσεις που επιφέρει η διαφαινόμενη κλιματική αλλαγή. Έτσι, μέσω του προγράμματος, στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης, θα πραγματοποιηθούν επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες και ανανεώσιμες μορφές ενέργειας, ανακαινίσεις κτηρίων και υποδομών προς βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης τους και θα προωθηθούν μορφές κυκλικής οικονομίας, οι οποίες θα προάγουν τη μείωση της κατανάλωσης των πόρων και τη σωστή αξιοποίηση των μορφών ενέργειας, που θα έχουν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ανάπτυξη της οικονομίας (European Commission Press release, 2020; Ευρωπαϊκή Επιτροπή, n.d.). Η Ευρώπη έχει πλέον βάλει προτεραιότητα το κλίμα

και την προστασία του περιβάλλοντος προσπαθώντας να μειώσει το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα και την ενεργειακή της εξάρτηση από ορυκτούς πόρους (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, n.d.).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όντας σε μεγάλο βαθμό μια οικονομική ένωση με τη λειτουργία της Ενιαίας Αγοράς, αποσκοπεί ο ψηφιακός μετασχηματισμός της κοινωνίας και της οικονομίας να αποτελέσει το επόμενο βήμα για τη ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας και την αύξηση της ανθεκτικότητας της έναντι των υπολοίπων δρώντων στη παγκοσμιοποιημένη αγορά. Η ενίσχυση των ψηφιακών υπηρεσιών, τόσο σε ιδιωτικό όσο και σε κρατικό επίπεδο, η ανάπτυξη ψηφιακών υποδομών όπως βάσεις δεδομένων και ο σχηματισμός κόμβων ψηφιακής καινοτομίας μπορούν να προσφέρουν ουσιαστικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, μειώνοντας ταυτόχρονα την εξάρτηση από εταιρείες τεχνολογίας της Αμερικής και της Ασίας. Με επενδύσεις σε τομείς της συνδεσιμότητας, των τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης και υπηρεσιών που προωθούνται από τη χρήση δεδομένων, η Ευρώπη μπορεί να εκτοξεύσει την παρουσία της σε στρατηγικούς τομείς της οικονομίας για τη νέα εποχή, πάντα με σεβασμό στη διασφάλιση της ιδιωτικότητας και της προστασίας στον κυβερνοχώρο (European Commission Press release, 2020; “Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας,” 2021).

Εικόνα 1.5: Διπλή μετάβαση: Πράσινη και Ψηφιακή

Πηγή: Grant Thornton⁴

Η Επιτροπή, όπως διαφαίνεται και από τα παραπάνω, προσδίδει ιδιαίτερο βάρος του σχεδίου ανάκαμψης από την κρίση στους δύο πρώτους πυλώνες του πακέτου, οι οποίοι αφορούν την προσχεδιασμένη μετάβαση σε μια Ευρώπη πιο πράσινη-κλιματικά ουδέτερη και μια Ευρώπη πιο ψηφιακή. Κατ' ελάχιστο, στους δύο αυτούς πυλώνες έχουν προϋπολογιστεί να ξοδευτούν αθροιστικά το 57% των παρεχόμενων πόρων (τουλάχιστον 37% για το κλίμα και 20% για τη ψηφιακή μετάβαση) με δράσεις όπως η επένδυση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, οι ηλεκτροκίνητες μεταφορές και η επένδυση σε ψηφιακές δεξιότητες να είναι μεταξύ άλλων ορισμένοι τους τομείς κλειδιά για την επιτυχία του προγράμματος (European Commission, 2021c).

⁴ <https://www.grant-thornton.gr/services/next-gen-gt-greece-2-0/>

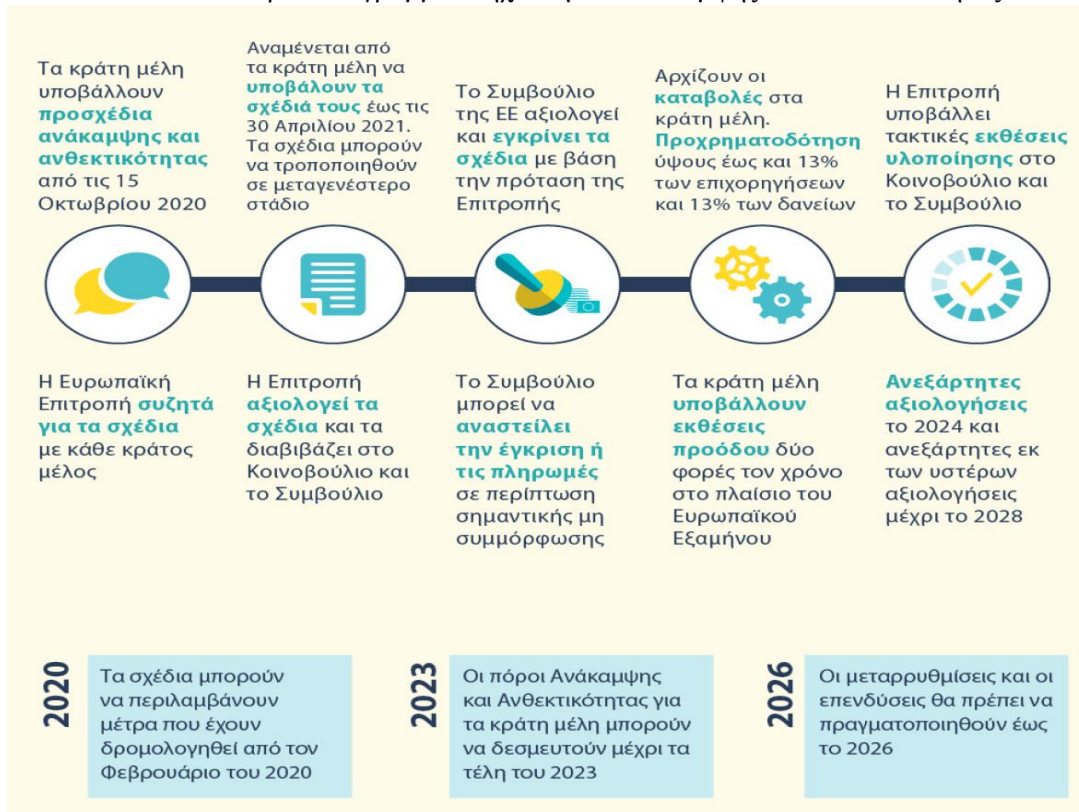
Παράλληλα με τις προαναφερθείσες επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις, που προωθεί η Επιτροπή μέσω του σχεδίου ανάκαμψης, γίνεται σαφές ότι προτεραιότητα αποτελεί και η επούλωση των κοινωνικών επιπτώσεων της πανδημικής κρίσης με σαφή προσανατολισμό στις νέες γενιές. Στόχος είναι να δημιουργηθούν επενδύσεις, που θα προσφέρουν ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς προωθώντας την κοινωνική οικονομία και την επιχειρηματικότητα, στηρίζοντας τους εργαζόμενους και τις επιχειρήσεις, συμβάλλοντας στη μείωση της ανεργίας, την εξάλειψη της φτώχειας και την εξομάλυνση των διαφορών στις τάξεις της Ένωσης, τόσο όσον αφορά τα άτομα όσο και τα ίδια τα κράτη μεταξύ τους. Τα παιδιά και οι νέοι βρίσκονται στο επίκεντρο των μεταρρυθμίσεων με τη λήψη και τη συνεχή αναβάθμιση των δεξιοτήτων τους, να αποτελεί υψίστης σημασίας μέλημα του προγράμματος, για να διασφαλιστεί η πρόσβαση όλων σε ίσες ευκαιρίες. Τέλος, μέσω του σχεδίου ανάκαμψης καθίσταται αναγκαία η αύξηση της ικανότητας ετοιμότητας των κρατών για την αντιμετώπιση κρίσεων, με τον τομέα της υγείας, όντας αυτός που επηρεάστηκε παραπάνω, να βρίσκεται στο επίκεντρο των μεταβολών με σκοπό την αναβάθμιση των παρεχόμενων δημόσιων υπηρεσιών και την ολοένα και μεγαλύτερη προσβασιμότητα των πολιτών σε αυτές.

1.4.2 Χρονοδιάγραμμα και Διαδικασίες

Το κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να επωφεληθεί από τους πόρους του μηχανισμού, έπρεπε αρχικά να καταθέσει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά κανόνα πριν τις 30 Απριλίου του τρέχοντος έτους, με δυνατότητα πρόωρης υποβολής ήδη από τις 15 Οκτωβρίου του 2020, πριν δηλαδή θεσπιστεί επίσημα ο μηχανισμός. Το κάθε πλάνο θα σχεδιάζει τις επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις, οι οποίες οφείλουν να έχουν υλοποιηθεί μέχρι το τέλος του 2026 (European Commission, 2021c). Τα κράτη έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν αίτημα τροποποίησης των σχεδίων, εντός της περιόδου υλοποίησης των έργων, με την κατάλληλη αιτιολόγηση, όταν οι περιστάσεις το επιβάλλουν.

Κρίσιμος παράγοντας επιτυχίας του όλου εγχειρήματος του μηχανισμού είναι η πλήρης οικειοποίηση των μεταρρυθμίσεων από τα ίδια τα κράτη, που επιθυμούν να λάβουν στήριξη, γι' αυτό και το κατατεθέν σχέδιο πρέπει να είναι άκρως αιτιολογημένο και τεκμηριωμένο και βασιζόμενο στους έξι προαναφερθέντες πυλώνες να προσπαθεί να αντιμετωπίσει αδυναμίες και προκλήσεις του εκάστοτε κράτους μέλους. Η ίδια η Επιτροπή, υποβοηθάει το έργο των κυβερνήσεων με την ετήσια έκθεση της για κάθε κράτος (country specific recommendations) ενώ στο ίδιο στο σχέδιο πρέπει ρητός να αναφέρεται το σύνολο μέτρων και δεικτών παρακολούθησης της πορείας εξέλιξης των μεταρρυθμίσεων συνάμα με τα χρονικά ορόσημα και τους τελικούς στόχους, πάντα σε αντιδιαστολή με το εκτιμώμενο κόστος και τον γενικότερο αντίκτυπο που η κάθε επένδυση – μεταρρύθμιση θα επιφέρει τόσο στη δυναμική ανάπτυξης της χώρας σε όρους όπως για παράδειγμα ΑΕΠ, εξαγωγές, ανεργία και άλλα, όσο και σε γενικότερους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς όρους.

Εικόνα 1.6 : Χρονοδιάγραμμα Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Έπειτα από τη κατάθεση των πλάνων από το εκάστοτε κράτος μέλος, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα της χρονικής εξέλιξης της υλοποίησης του σχεδίου, η Επιτροπή έχει διορία έως δύο μήνες για να αξιολογήσει και να εγκρίνει τα σχέδια, πάντα σε στενή συνεργασία και επικοινωνία με τα κράτη για τυχόν ευεργετικές διορθώσεις και επικαιροποιήσεις. Η Επιτροπή ελέγχει τα σχέδια με όρους σαφήνειας και συνοχής, αξιολογεί την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των προτάσεων και τα αντιπαραβάλλει με τις γνωστές ελλείψεις του εκάστοτε κράτους, οι οποίες δημιουργούν ανισότητες στους κόλπους της Ένωσης, όπως αυτές αναγράφονται στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις που εκδίδει. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή έχει καθήκον να προάγει τις προτάσεις που φαίνεται να έχουν θετικό αντίκτυπο στη δυναμική εξέλιξη των χωρών, που αυξάνουν τις θέσεις εργασίας και μειώνουν τις κοινωνικές ανισότητες καθιστώντας την οικονομία πιο ανθεκτική σε τυχόν μελλοντικές αναταράξεις, λαμβάνοντας όμως πάντα αποφάσεις με γνώμονα τον σεβασμό στην εθνική ιδιοκτησία του κάθε σχεδίου και το δικαίωμα της κάθε χώρας να διαγράψει το δικό της μέλλον όπως αυτή αποφασίζει (“Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας,” 2021).

Όπως παρουσιάστηκε στις παραπάνω ενότητες, το ταμείο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας συμπεριλαμβάνει τόσο πόρους, οι οποίοι θα δοθούν στα κράτη σε μορφή μη επιστρεπτέας χρηματοδότησης όσο πόρους σε μορφή δανείου μετά από αίτημα των κρατών.

Οι επιχορηγήσεις θα έχουν τη μορφή ειδικής συνεισφοράς της Ένωσης, η οποία θα υπολογιστεί με βάση τη μέγιστη δυνατή συνεισφορά για κάθε χώρα λαμβάνοντας υπόψιν το συνολικό

εκτιμώμενο κόστος του εκάστοτε σχεδίου ανάκαμψης. Το κάθε κράτος μέλος έχει δικαίωμα να καταθέσει σχέδιο ανάκαμψης με συνολικό κόστος τη μέγιστη αυτή δυνατή συνεισφορά ως μέρος του συνολικού ποσού των 312.5 δισεκατομμυρίων ευρώ (τρέχουσες τιμές), που θα διατεθεί ως μη επιστρεπτέα χρηματοδοτική στήριξη.

Ο υπολογισμός της μέγιστης χρηματοδοτικής συνεισφοράς για κάθε κράτος μέλος γίνεται βάση συναρτήσεων των οποίων μεταβλητές αποτελούν:

- ο πληθυσμός της χώρας
- το αντίστροφο του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος
- τη σχετική μέση ανεργία κατά τα έτη 2015-2019 σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και
- τη μείωση του πραγματικού ΑΕγχΠ τόσο για το 2020 όσο και για το σύνολο των 2020 και 2021

Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή χωρίζει τη συνολική συνεισφορά σε δύο μέρη, ένα μέρος το οποίο αφορά το 70% του ποσού και για τον υπολογισμό του χρησιμοποιεί τις πρώτες τρεις από τις παραπάνω μεταβλητές και το υπόλοιπο 30% για το οποίο συνυπολογίζει και τις τέσσερις μεταβλητές, έτσι ώστε να υπολογιστεί η συνολική μέγιστη συνεισφορά του εκάστοτε κράτους μέλους όπως παρουσιάζεται στην παρακάτω εικόνα (“Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας,” 2021).

Πίνακας 1.1 : Μέγιστη χρηματοδοτική συνεισφορά Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας ανά κράτος μέλος⁵

	Για το 70% του διαθέσιμου ποσού	Για το 30% του διαθέσιμου ποσού	Σύνολο
 Belgium	3.6	2.3	5.9
 Bulgaria	4.6	1.6	6.3
 Czechia	3.5	3.5	7.1
 Denmark	1.3	0.2	1.6
 Germany	16.3	9.3	25.6
 Estonia	0.8	0.2	1.0
 Ireland	0.9	0.1	1.0
 Greece	13.5	4.3	17.8
 Spain	46.6	22.9	69.5
 France	24.3	15.0	39.4
 Croatia	4.6	1.7	6.3
 Italy	47.9	21.0	68.9
 Cyprus	0.8	0.2	1.0
 Latvia	1.6	0.3	2.0
 Lithuania	2.1	0.1	2.2
 Luxembourg	0.1	0.0	0.1
 Hungary	4.6	2.5	7.2
 Malta	0.2	0.1	0.3
 Netherlands	3.9	2.0	6.0
 Austria	2.2	1.2	3.5
 Poland	20.3	3.6	23.9
 Portugal	9.8	4.1	13.9
 Romania	10.2	4.0	14.2
 Slovenia	1.3	0.5	1.8
 Slovakia	4.6	1.7	6.3
 Finland	1.7	0.4	2.1
 Sweden	2.9	0.4	3.3
 EU 27	234.5	103.5	338.0

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Γίνεται αντιληπτό, ότι για να εξασφαλιστεί η άμεση αντίδραση στις επιπτώσεις της πανδημίας, τα ανωτέρω κονδύλια πρέπει να καταστούν διαθέσιμα στα κράτη το αργότερο μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου του 2023, με το αρχικό 70% των επιχορηγήσεων που υπολογίστηκε πρωτότερα να έχει δεσμευτεί νομικά ένα χρόνο νωρίτερα, στις 31 Δεκεμβρίου του 2022. Επιπλέον, το κάθε κράτος μέλος έχει τη δυνατότητα ταυτόχρονα με την κατάθεση του προς έγκριση σχεδίου του, να

⁵ Τα ποσά αφορούν δισεκατομμύρια ευρώ σε τρέχουσες τιμές

καταθέσει αίτημα για προχρηματοδότηση έως το 13% των συνολικών πόρων, διαθέσιμα ακόμα και μόλις δύο μήνες μετά την έγκριση του από την Επιτροπή.

Μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, η Ευρωπαϊκή Ένωση, πέραν των πόρων που θα παραχωρήσει σε μορφή μη επιστρεπτέων επιχορηγήσεων, θα διαθέσει ποσό της τάξης των 385.8 δισεκατομμυρίων ευρώ (τρέχουσες τιμές) για δανειακή στήριξη στα κράτη μέλη, με την προϋπόθεση της σύναψης δανειακής σύμβασης με την Επιτροπή.

Το αίτημα δανειακής στήριξης από την εκάστοτε χώρα προς την Επιτροπή μπορεί να πραγματοποιηθεί ταυτόχρονα με την κατάθεση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας ή ακόμα και σε μια διαφορετική χρονική περίοδο το αργότερο έως 31 Αυγούστου του 2023, με μόνο περιορισμό, στη συγκεκριμένη περίπτωση, τη επισύναψη ενός αναθεωρημένου σχεδίου με πρόσθετους στόχους και ορόσημα ολοκλήρωσης. Το κάθε κράτος έχει δικαίωμα αίτησης για δανειοδότησης ποσού που δεν μπορεί να υπερβαίνει το 6.8% του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος του για το έτος 2019 (“Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας,” 2021).

Με σκοπό την εξασφάλιση την ορθότερη πορεία παροχής των πόρων, τόσο οι επιχορηγήσεις όσο οι εκταμιεύσεις των κεφαλαίων του δανείου για τα κράτη μέλη, έχουν τη μορφή χρηματοδότησης, οι οποίες βασίζονται στα ορόσημα και τους στόχους που έχουν εξ’ αρχής οριστεί κατά τη δημιουργία των σχεδίων. Εντούτοις, η αποδέσμευση των κεφαλαίων αυτών από την Επιτροπή θα πραγματοποιείται μέσω της αποτελεσματικής εκπλήρωσης των στόχων των σχεδίων και θα έχουν άμεση σχέση με τις προαπαιτούμενες αξιολογήσεις προόδου.

Με σκοπό τη διασφάλιση της σωστής χρήσης των πόρων από τα κράτη μέλη και τη παρακολούθηση του βαθμού υλοποίησης των προγραμμάτων επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων, ο κανονισμός θέσπισης του μηχανισμού στήριξης προβλέπει τη δημιουργία απαιτούμενων εκθέσεων προόδου τόσο από τα ίδια τα κράτη μέλη προς τις δομές της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και από την ίδια την Επιτροπή.

Αρχικά, τα κράτη μέλη, μέσω του ήδη επιτυχημένου πλαισίου του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, είναι υποχρεωμένα να υποβάλλουν ετησίως δύο εκθέσεις, οι οποίες θα αφορούν την πρόοδο των σχεδίων μέσω της επίτευξης των στόχων στα προδιαγεγραμμένα χρονικά ορόσημα, που αναφέρονται στα εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων. Από τη μεριά της η Επιτροπή είναι υπεύθυνη για την συνολική παρακολούθηση της εξέλιξης των προγραμμάτων όλων των χωρών μέσω της κατάρτισης πινάκων αποτελεσμάτων, που αφορούν την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα, παρουσιάζοντας την πρόοδο της υλοποίησης των σχεδίων σε καθέναν από τους έξι κεντρικούς πυλώνες του προγράμματος. Οι πίνακες αποτελεσμάτων πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή έως και τον Δεκέμβριο του 2021 και να ανανεώνονται δύο φορές το χρόνο. Επιπλέον, η Επιτροπή ούσα ο θεματοφύλακας των αρχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την υποχρέωση να υποβάλει στα νομοθετικά όργανα της Ένωσης, ήτοι το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, ετήσια έκθεση πεπραγμένων όσον αφορά την υλοποίηση των προγραμμάτων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας των χωρών. Η ετήσια αυτή έκθεση θα περιλαμβάνει τη συμβολή των δράσεων του σχεδίου στους στόχους για το κλίμα και τη ψηφιακή μετάβαση, τις επιδόσεις του μηχανισμού στους κοινούς δείκτες αποδοτικότητας που θεσπίστηκαν με τον κανονισμό καθώς και τις δαπάνες

των κονδυλίων, που παρέχονται ή δανειοδοτούνται στα κράτη μέλη και αφορούν τους έξι πυλώνες του προγράμματος.

Για τον καλύτερο συντονισμό όλων των ανωτέρω πράξεων που αναφέρθηκαν καθώς και για την στενή επικοινωνία των θεσμών με τα κράτη, η Επιτροπή σχημάτισε μια ειδική ομάδα εργασίας (Recovery and Resilience Task Force (RECOVER)) μέσα στη Γενική Γραμματεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (*Recovery and Resilience Task Force*, n.d.).

1.5 Επίλογος

Συνοψίζοντας, αναλογιζόμενη το πλαίσιο της κρίσης της πανδημίας του Covid-19 η Ευρωπαϊκή Ένωση έδρασε άμεσα, αποφασιστικά και κυρίως ενωμένα για το σχηματισμό ενός μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας που, σύμφωνα και με τους έξι πυλώνες που το στηρίζουν, έχει ως γενικό στόχο «τη προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής της Ένωσης με τη βελτίωση της ανθεκτικότητας, της ετοιμότητας για την αντιμετώπιση κρίσεων, της ικανότητας προσαρμογής και του αναπτυξιακού δυναμικού των κρατών μελών και τον μετριασμό των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων» όπως ακριβώς αναφέρεται στο Άρθρο 4 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/241. Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού του μηχανισμού, η Ευρώπη παρέχει χρηματική στήριξη στα κράτη μέλη, ώστε να πραγματοποιήσουν επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις, πετυχαίνοντας έτσι τα απαραίτητα ορόσημα ανάπτυξης που επιβάλλει η συγκεκριμένη συγκυρία (“Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας,” 2021). Η επίτευξη τόσο του γενικού όσο του ειδικότερου στόχου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την στενή και άριστη συνεργασία, με όρους αμοιβαιότητας και διαφάνειας, ανάμεσα στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα ίδια τα κράτη μέλη, που εν τέλει είναι οι σχεδιαστές και οι υπεύθυνοι για την υλοποίηση των εν λόγω μεταρρυθμίσεων. Η Ευρώπη στο σύνολό της φαίνεται να αντέδρασε ορθά στην πρωτοφανή κρίση που βρέθηκε αντιμέτωπη και τώρα είναι η ώρα των χωρών να σχεδιάσουν το δικό τους μέλλον στη μετά τη πανδημία εποχή.

Κεφάλαιο 2: Η Ελλάδα την επόμενη μέρα της πανδημίας

2.1 Εισαγωγή

Η Ελλάδα είναι μια από τις χώρες παγκοσμίως, που έχουν πληγεί σοβαρά από την πανδημική κρίση, ως απόρροια της εξάπλωσης της ασθένειας του Covid-19, εξαιτίας της διάρθρωσης του οικονομικού της προφίλ, το οποίο απαρτίζεται σε μεγάλο ποσοστό από τον τομέα του τουρισμού, τις υπηρεσίες μεταφορών και από μεγάλο ποσοστό μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, καθιστώντας την έτσι ιδιαίτερος ευάλωτη στις αναταράξεις, που προκάλεσαν τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης και οι απαγορεύσεις μετακινήσεων, τόσο εντός της χώρας όσο και προς αυτή. Τα βήματα προόδου που είχε επιδείξει η χώρα μετά την οριστική έξοδο από τα μνημόνια και την εποπτεία ανακόπηκαν και προβλήματα όπως το υψηλό δημόσιο χρέος, η

ανεργία, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και η κοινωνική και οικονομική ανισότητα άρχισαν να έρχονται ξανά στην επιφάνεια (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Η Ελλάδα ακολουθώντας τη συντονισμένη αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της κρίσης του κορονοϊού, παρουσίασε το δικό της Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στα πλαίσια του πακέτου NextGenerationEU, με σκοπό να αντιμετωπίσει τις κοινές ευρωπαϊκές προκλήσεις, προωθώντας την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση και ενδυναμώνοντας την κοινωνικοοικονομική ανθεκτικότητα και τη συνοχή της Ενιαίας Αγοράς. Με το εθνικό αυτό σχέδιο η χώρα θα προχωρήσει στην απανθρακοποίηση της οικονομίας, τον ψηφιακό μετασχηματισμό του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και θα βελτιώσει το επιχειρηματικό περιβάλλον, τα συστήματα δικαιοσύνης και φορολόγησης καθώς και θα προάγει τις καλύτερες πολιτικές για την εργασία και την υγειονομική περίθαλψη (European Commission, 2021a). Το μεγαλύτερο αυτό σχέδιο ονομάστηκε «Ελλάδα 2.0».

2.2 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ελλάδα 2.0

2.2.1 Το χρονικό του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Η Ελλάδα, δρώντας γρήγορα και αποφασιστικά, ήταν από τις πρώτες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που κατέστρωσαν, υπέβαλαν και πήραν την έγκριση του Συμβουλίου όσον αφορά το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Ήδη από τον Νοέμβριο του 2020 η Ελληνική Κυβέρνηση είχε παρουσιάσει τις Στρατηγικές Κατευθύνσεις για το σχέδιο και τις είχε θέσει προς διαβούλευση έως τις 20 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Μόλις ενάμιση μήνα μετά τη θέσπιση του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, στις 31 Μαρτίου του 2021, ο πρωθυπουργός και οι αρμόδιοι υπουργοί παρουσίασαν δημόσια το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ελλάδα 2.0 και στη συνέχεια το σχέδιο κατετέθη επίσημα στον επικεφαλής της Αντιπροσωπείας της Επιτροπής στην Ελλάδα στις 28 Απριλίου 2021, ταυτόχρονα με την αίτηση για περεταίρω δανειακή υποστήριξη καθώς και αιτήσεις προχρηματοδότησης (Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης, 2021b; Υπουργείο Οικονομικών, 2021b).

Η έγκριση του Ελληνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας ύψους 30,5 δις. ευρώ από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης πραγματοποιήθηκε στις 17 Ιουνίου του 2021, με την ίδια την πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να επισκέπτεται την Ελλάδα σε μια εκδήλωση παρουσίασης του σχεδίου στο χώρο της Αρχαίας Αγοράς στην Αθήνα, δίνοντας έτσι ένα στίγμα αισιοδοξίας για την επιτυχία του προγράμματος το οποίος όπως αναφέρει και η ίδια είναι μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για τη βελτίωση του μέλλοντος του ελληνικού λαού (Παπαντωνίου, 2021). Η υπογραφή της τελικής συμφωνίας χρηματοδότησης πραγματοποιήθηκε στις 23 Ιουλίου 2021, με την Ελλάδα να είναι μια στις πρώτες δώδεκα χώρες που το κάνουν πράξη, ενώ μόνο λίγες μέρες αργότερα στις 9 Αυγούστου 2021 η Επιτροπή εκταμίευσε ποσό 4 δις. ευρώ για τη χώρα με τη μορφή προχρηματοδοτήσεων, ήτοι το 13% των εγκεκριμένων επιχορηγήσεων και δανείων (European Commission Press release, 2021c; naftemporiki.gr, 2021).

2.2.2 Ανάλυση του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ελλάδα 2.0

Ο κύριος στόχος του ελληνικού σχεδίου είναι να ανταποκριθεί στο επενδυτικό κενό, που παρουσιάζεται στη χώρα τα τελευταία χρόνια καθώς και στη μειωμένη απασχόληση και δημιουργία εθνικού προϊόντος, δίνοντας ταυτόχρονα κίνητρα για τη κινητοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων, οι οποίες θα επιφέρουν θετικό αντίκρυσμα στην οικονομία. Η Ελλάδα κατά τη περίοδο της εξόδου από την πανδημική κρίση, έρχεται να αντιμετωπίσει μια διπλή πρόκληση. Η μία αφορά τις άμεσες επιπτώσεις της τρέχουσας κρίσης στην οικονομία, η οποία παρουσίασε ύφεση της τάξης του 8,2% για το 2020 με τη ταυτόχρονη αναστροφή της μείωσης της ανεργίας, ενώ η δεύτερη αφορά τη μακρόχρονη απομάκρυνση της οικονομίας σε πραγματικούς οικονομικούς όρους από τα υπόλοιπα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της προηγούμενης κρίσης, οι επιδράσεις της οποίας μείωσαν κατά πολύ το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Το σχέδιο Ελλάδα 2.0 θα προσπαθήσει να επιτύχει μια θεμελιώδη αλλαγή στο οικονομικό γίγνεσθαι της χώρας, προωθώντας ένα πιο ανταγωνιστικό, πράσινο και εξωστρεφές μοντέλο που βασίζεται στις ψηφιακές υπηρεσίες τόσο στις ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και στο κράτος, μειώνοντας τη γραφειοκρατία και υποστηρίζοντας την επιχειρηματική δραστηριότητα με φορολογικές ρυθμίσεις και απλουστεύσεις στην απόδοση δικαιοσύνης, για μια ποιοτικότερη κοινωνία και οικονομία προσβάσιμη σε όλους (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Το εθνικό σχέδιο απαρτίζεται από τέσσερις δέσμες προτάσεων – πυλώνες, οι οποίοι αποτελούνται συνολικά από δεκαοκτώ συνιστώσες – άξονες, με το πρόγραμμα να εκτείνεται από το τέλος του 2020 μέχρι το καλοκαίρι του 2026. Οι τέσσερις πυλώνες του προγράμματος είναι:

1. Πράσινη Μετάβαση
2. Ψηφιακή Μετάβαση
3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή
4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας

Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται το σύνολο του σχεδίου συμπεριλαμβανομένων των αξόνων του κάθε πυλώνα.

Εικόνα 2.1 : Πυλώνες και Άξονες του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Πυλώνες & Άξονες

1. Πράσινη Μετάβαση

- 1.1 Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον
- 1.2 Ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και χωροταξική μεταρρύθμιση
- 1.3 Μετάβαση σε ένα πράσινο και βιώσιμο σύστημα μεταφορών
- 1.4 Αειφόρος χρήση των πόρων, ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και διατήρηση της βιοποικιλότητας

2. Ψηφιακή Μετάβαση

- 2.1 Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος
- 2.2 Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους
- 2.3 Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων

3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή

- 3.1 Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας
- 3.2 Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης
- 3.3 Ενίσχυση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του συστήματος υγείας
- 3.4 Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές

4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας

- 4.1 Φορολογικά εργαλεία πιο φιλικά για την ανάπτυξη και βελτίωση της φορολογικής διοίκησης
- 4.2 Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης
- 4.3 Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης
- 4.4 Ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα και των κεφαλαιαγορών
- 4.5 Προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας
- 4.6 Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας
- 4.7 Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων και εξαγωγών

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - «Ελλάδα 2.0»

Ο πυλώνας της πράσινης μετάβασης εστιάζει στην ενεργειακή απόδοση κτηρίων, στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την προώθηση της ηλεκτροκίνησης καθώς και στην ευρύτερη προστασία του περιβάλλοντος και την αύξηση της ανθεκτικότητας στα φαινόμενα της διαφαινόμενης κλιματικής αλλαγής. Η βελτιστοποίηση του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας σε τομείς όπως η χωρητικότητά του και η δυνατότητα αποθήκευσης θα βοηθήσουν στην περεταίρω αύξηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο εθνικό ενεργειακό μείγμα με σκοπό την κατάργηση της παραγωγής ενέργειας από ορυκτά καύσιμα, μειώνοντας το ενεργειακό κόστος της χώρας και ταυτόχρονα αυξάνοντας της δυνατότητας της παραγωγής ενέργειας στα νησιά. Επιπροσθέτως, εισάγονται μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις, οι οποίες θα επιφέρουν αλλαγές στο πολεοδομικό σύστημα της χώρας προωθώντας ανακαινίσεις κτιρίων, τόσο δημόσιων όσο και βιομηχανιών, με σκοπό την αύξηση της ενεργειακής τους απόδοσης και τη μείωση του αποτυπώματος άνθρακα με τη ταυτόχρονη εγκατάσταση και λειτουργία εξοπλισμού ηλεκτρικών οχημάτων. Τέλος, υποστηρίζονται μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και αύξησης της ανθεκτικότητας προς την κλιματική αλλαγή όπως προστασία της βιοποικιλότητας, αναδασώσεις, βελτιώσεις στα αρδευτικά δίκτυα και τα συστήματα διαχείρισης λυμάτων καθώς και συντονισμός δράσεων κατά των φυσικών καταστροφών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Ο πυλώνας του ψηφιακού μετασχηματισμού επικεντρώνεται γύρω από τη αναβάθμιση των δικτύων και προώθηση της ψηφιακής μετάβασης τόσο στον ιδιωτικό όσο και το δημόσιο τομέα. Με βασικό στόχο την επιτάχυνση της συνδεσιμότητας, θα προχωρήσουν επενδύσεις, που αφορούν την εγκατάσταση οπτικών ινών και δικτύου 5G σε όλη την επικράτεια καθώς και την αξιοποίηση διαστημικών εφαρμογών και τεχνολογιών. Από τη μία μεριά στο πακέτο μέτρων περιλαμβάνονται

επενδύσεις εκσυγχρονισμού του δημόσιου τομέα με ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών, υποδομών και εργαλείων που σκοπό έχουν τη βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχονται στους πολίτες καθώς και μεταρρυθμίσεις για τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων του δημοσίου, την αύξηση της κυβερνοασφάλειας, τη σωστή χρήση των δεδομένων και την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών όπως τα μαζικά δεδομένα (big data), το υπολογιστικό νέφος (cloud computing) και εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης (artificial intelligent). Από την άλλη, προωθούνται μέτρα για την βελτίωση της ψηφιακής ωριμότητας των επιχειρήσεων με τη δημιουργία ψηφιακού επιχειρηματικού οικοσυστήματος ωθούμενο από προγράμματα χρηματοδότησης επικεντρωμένα στην ψηφιακή ευαισθητοποίηση καθώς και ενθαρρύνονται, μέσω φορολογικών και άλλων κινήτρων, επενδύσεις με βασικό πυρήνα τις ψηφιακές τεχνολογίες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Ο τρίτος σε σειρά πυλώνας αφορά την απασχόληση, την εκπαίδευση και τις δεξιότητες, τη φροντίδα υγείας και την ισότιμη κοινωνική πρόσβαση. Μέσω των μέτρων αυτού του πυλώνα εισάγονται μεταρρυθμίσεις για την αγορά εργασίας με σκοπό τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την αύξηση της ποιότητας των ήδη υπάρχοντων, ενισχύοντας την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα, προάγοντας τη μείωση των ανισοτήτων και των αποκλεισμών, μέσω της ένταξης όλων στην αγορά εργασίας, μειώνοντας έτσι τα επίπεδα της φτώχειας. Με μεταρρυθμίσεις που αφορούν την επαγγελματική κατάρτιση και την αύξηση των δεξιοτήτων μέσω της δια βίου μάθησης, τη ψηφιοποίηση των βαθμίδων εκπαίδευσης και την ώθηση της πανεπιστημιακής έρευνας, το σχέδιο στοχεύει στη μακροχρόνια αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Ακόμα, προωθείται ένας νέος προσανατολισμός για τις υπηρεσίες υγείας με τον επανασχεδιασμό όλου του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης που σκοπό έχει την καλύτερη διοικητική διαχείριση της πρωτοβάθμιας υγείας με τη ταυτόχρονη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Σε όλα τα παραπάνω, υπάρχει ειδική μνεία για την ένταξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στις υπηρεσίες περίθαλψης, προάγοντας με αυτόν τον τρόπο μια πολιτική ενάντια στις διακρίσεις και τη περιθωριοποίηση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Ο τέταρτος και τελευταίος πυλώνας συγκεντρώνει μέτρα για τη βελτίωση των χρηματοπιστωτικών συστημάτων και της δικαιοσύνης, την ενδυνάμωση της δημόσιας διοίκησης, την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας, την απαραιτούμενη επιχειρηματική δραστηριότητα καθώς και την αύξηση της παραγωγικότητας. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης δέσμης προτάσεων εμπεριέχονται αλλαγές στη εφαρμοζόμενη φορολογική πολιτική σε τομείς όπως η φοροδιαφυγή καθώς και δράσεις της δημόσιας διοίκησης όπως η καταπολέμηση της διαφθοράς και η διαχείριση των δημόσιων οικονομικών. Ταυτόχρονα επιταχύνονται οι διαδικασίες ψηφιοποίησης διάφορων δικαστικών πράξεων και μεταρρυθμίσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και τις κεφαλαιαγορές με σκοπό την ενίσχυσή τους και την αντιμετώπιση ζητημάτων όπως το ιδιωτικό χρέος και η ασύμμετρη πληροφόρηση ανάμεσα σε δανειολήπτες και δανειστές. Μια δέσμη μέτρων υποβοηθάει και παροτρύνει την αύξηση των επενδύσεων σε έρευνα και ανάπτυξη τόσο στον δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα καθώς και τη δημιουργία ισχυρών δεσμών ανάμεσα στην επιστήμη και τις επιχειρήσεις. Τέλος, προωθούνται μεταρρυθμίσεις, που βελτιώνουν το επιχειρηματικό περιβάλλον (easy to business) με την απλούστευση του κανονιστικού πλαισίου και την παροχή κινήτρων για ιδιωτικές επενδύσεις μέσω δανείων, που έχουν ως στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας σε βασικούς κλάδους για την ελληνική οικονομία όπως αυτός της

γεωργίας, του τουρισμού και του πολιτισμού, της υδατοκαλλιέργειας, των μεταφορών και της μεταποίησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Το εθνικό σχέδιο καθορίζει στόχους και ορόσημα για κάθε επένδυση και μεταρρύθμιση. Η Ελλάδα καθόρισε 8 «Εμβληματικές Επενδύσεις» με κριτήρια μεγέθους, δηλαδή τον προϋπολογισμό χρηματοδότησης από το ταμείο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, και ωριμότητας καθώς και 10 «Κύριες Μεταρρυθμίσεις» βάση του γενικού αντίκτυπού τους και επίσης την ωριμότητα της εφαρμογής τους (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021; Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Εικόνα 2.2: Εμβληματικές Επενδύσεις & Κύριες Μεταρρυθμίσεις

Αρ	Επένδυση	Άξονας	A/A	Μεταρρύθμιση	Άξονας
1	Προώθηση ηλεκτρικής διασύνδεσης των νησιών και αναβάθμιση του συστήματος μεταφοράς (ID:16870)	Άξονας 1.1: Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον	1	Μεταρρύθμιση και διασφάλιση της βιωσιμότητας του Ειδικού Λογισμισμού για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΕΛΑΠΕ) - (ID: 16865 & 16866)	1.1. Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον
2	Εξοικονομώ κατ' οίκον (ID: 16872)	Άξονας 1.2: Ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και χωροταξική μεταρρύθμιση	2	Πολυεθνικά σχέδια σε ολόκληρη την Ελλάδα (ID: 16879)	1.2 Ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και χωροταξική μεταρρύθμιση
3	Ψηφιοποίηση των αρχείων του κράτους (ID: 16778)	Άξονας 2.2: Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους	3	Πλαίσιο εγκατάστασης & λειτουργίας φορητών ηλεκτρικών οχημάτων (ID:16281)	1.3 Μετάβαση σε ένα πράσινο και βιώσιμο σύστημα μεταφορών
4	Ψηφιακός μετασχηματισμός Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ID: 16706)	Άξονας 2.3: Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων	4	Μεταρρύθμιση στη διαχείριση αποβλήτων με νέα νομοθεσία για την υλοποίηση βιώσιμων χώρων υγειονομικής ταφής και κέντρων ανακύκλωσης (ID: 16772)	1.4 Αεφόρος χρήση των πόρων, ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και διατήρηση της βιοποικιλότητας
5	Νέα στρατηγική για τη δια βίου μάθηση & το εθνικό σύστημα αναβάθμισης δεξιοτήτων (ID: 16913)	Άξονας 3.2: Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης	5	Σχέδιο δράσης για την παροχή "τελεσκοπικών" ψηφιακών υπηρεσιών από την πλευρά της Δημόσιας Διοίκησης (ID: 16929) - Διασύνδεση και διακετοργακότητα μητρώων & συστημάτων του Δημοσίου (ID: 16782)	2.2 Ψηφιακός Μετασχηματισμός του Κράτους
6	Αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Ελλάδας E-65 Βόρειο Τμήμα (ID: 16628)	Άξονας 3.2: Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης	6	Εκσυγχρονισμός και απλοποίηση του εργατικού δικαίου (ID: 16744)	3.1 Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας
7	Πρόγραμμα Βελτίωσης Οδικής Ασφάλειας (ID: 16631)	Άξονας 4.6: Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας	7	Μεταρρύθμιση του συστήματος clawback & συμμόρφωσής του με ερευνητικές & επενδυτικές δαπάνες (ID:16816)	3.3 Ενίσχυση της προσαρμοστικότητας, της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του συστήματος υγείας
8	Βόρειος Οδικός Άξονας Κρήτης (ID: 16630)	Άξονας 4.6: Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας	8	Καθολική διασύνδεση τμηματικών μηχανών και ηλεκτρονική τιμολογία (ID: 16614)	4.1 Φορολογικά εργαλεία πιο φιλικά για την ανάπτυξη και βελτίωση της φορολογικής διοίκησης
			9	Μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης (ID: 16972)	4.2. Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης
			10	Απλούστευση επιχειρηματικού περιβάλλοντος (ID: 16543) - Διευκόλυνση της επιχειρηματικής δραστηριότητας (ID: 16591)	4.7.Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων και ερευνών

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - «Ελλάδα 2.0»

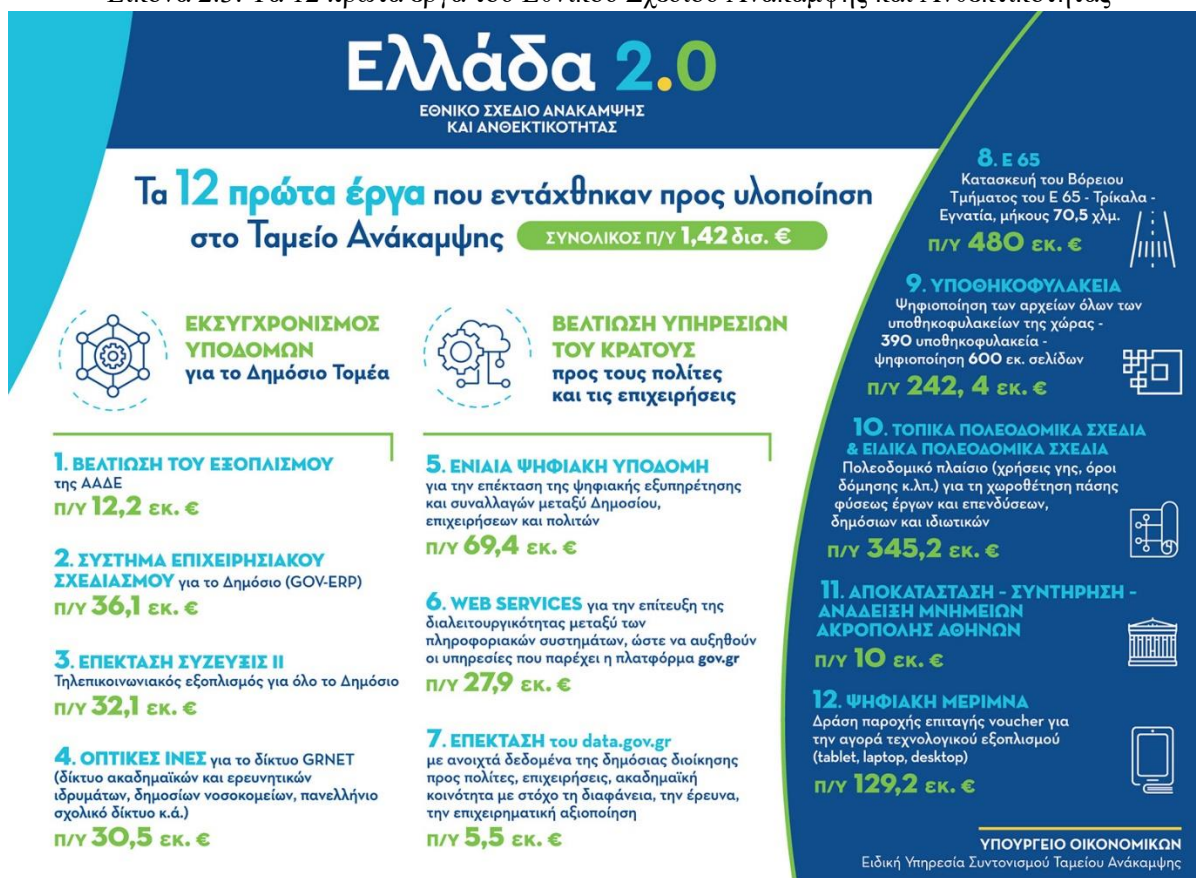
Το ελληνικό σχέδιο καταφέρνει να επιτύχει μεγάλο βαθμό εσωτερικής συνοχής ανάμεσα στις συνιστώσες του, παρουσιάζοντας συμπληρωματικότητα μεταξύ των δράσεων των τεσσάρων πυλώνων με αλληλοενισχυόμενα μέτρα. Το εθνικό σχέδιο ανθεκτικότητας και ανάκαμψης εμφανίζει αρκετές συνέργειες κατά την εφαρμογή του με τη πράσινη μετάβαση και το ψηφιακό μετασχηματισμό να είναι ιδιαίτερα αλληλένδετες διαδικασίες, καθώς ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί κύριο παράγοντα για τη μετάβαση στη πράσινη κυκλική οικονομία, ενώ τα κριτήρια για το κλίμα αποτελούν κρίσιμο παράγοντα της επιτυχίας του ψηφιακής μετάβασης. Επιπλέον, για τις δύο παραπάνω μεταβάσεις είναι απαραίτητα η στρατηγική για την αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων και της παραγωγικότητας, που προωθείται από τον τρίτο πυλώνα, πάντα σε συνδυασμό με τις αλλαγές στην κοινωνική πολιτική, το φορολογικό, το δικονομικό σύστημα και τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας του τελευταίου πυλώνα του σχεδίου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021; Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Για την παρακολούθηση της καλής πορείας υλοποίησης του εθνικού σχεδίου καθώς και την υποβολή των απαραίτητων εκθέσεων στα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπεύθυνοι είναι τέσσερις κύριοι φορείς. Αρχικά η Υπηρεσία Συντονισμού Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας υπό την εποπτεία του Υπουργείου Οικονομικών αποτελεί τον επικεφαλής εθνικό φορέα και κατέχει όλη την ευθύνη για την εφαρμογή του σχεδίου και έχει ρόλο συντονιστή ανάμεσα στις ελληνικές αρχές και την Επιτροπή. Στη συνέχεια, το εκάστοτε μέτρο βρίσκεται υπό

τη σκέψη ενός αρμόδιου υπουργείου, τα οποία ορίζουν και τους φορείς υλοποίησης, οι οποίοι είναι και υπεύθυνοι για την επίτευξη των στόχων και των ορόσημων. Τέλος, ο έλεγχος για την επίτευξη αυτή ανατίθεται σε εξωτερικό ανεξάρτητο ελεγκτή εγγεγραμμένο στο μητρώο της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων.

Τα πρώτα τεχνικά δελτία των επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων του πακέτου έχουν ήδη εγκριθεί από το Υπουργείο Οικονομικών και την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού του Ταμείου με προϋπολογισμό που αθροιστικά φθάνει τα 1,42 δις. ευρώ. Τα πρώτα αυτά έργα αφορούν επενδύσεις σε υποδομές εκσυγχρονισμού και ψηφιοποίησης του Δημοσίου και την ενίσχυση της ψηφιακής εξυπηρέτηση των πολιτών μέσω μιας σειρά εφαρμογών. Επιπλέον, προχωράει ο χωροταξικός σχεδιασμός μέσω τοπικών και ειδικών πολεοδομικών σχεδίων, εγκρίνεται μέρος του αυτοκινητόδρομου Ε65 και έργα αποκατάστασης και συντήρησης των μνημείων της Ακρόπολης των Αθηνών (Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης, 2021a).

Εικόνα 2.3: Τα 12 πρώτα έργα του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Πηγή: Greece20.gov.gr

2.2.3 Ο Προϋπολογισμός του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Το σχέδιο «Ελλάδα 2.0» που παρουσίασε η ελληνική κυβέρνηση είναι πλήρως και λεπτομερώς κοστολογημένο παρουσιάζοντας τόσο τους πόρους που θα χρησιμοποιηθούν από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο τους συνολικούς επενδυτικούς

πόρους που θα κινητοποιηθούν ανά άξονα δράσης και στους τέσσερις πυλώνες του. Τα αναγκαία ποσά ανά πυλώνα εμφανίζονται στην παρακάτω εικόνα με το σύνολο των επενδυτικών πόρων του σχεδίου να φθάνει τα 59,807 δισεκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων τα 31,163 δις. ευρώ αφορούν πόρους του Ταμείου με τα 18,436 δις. εξ' αυτών να αποτελούν μη επιστρεπτέα επιχορήγηση και τα 12,728 δις. ευρώ δάνεια από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d). Ωστόσο παρατηρείται, ότι το συνολικό εκτιμώμενο κόστος του σχεδίου είναι υψηλότερο από τη μέγιστη χρηματοδοτική συνεισφορά που ορίζεται για την Ελλάδα και της ζητούμενης δανειακής στήριξης αθροιστικά, γι' αυτό η ελληνική κυβέρνηση στο επίσημο αίτημα της στην Επιτροπή αποζητά το μέγιστο της χρηματοδοτικής συνεισφοράς που της αναλογεί, ήτοι 17,77 δις. ευρώ, ως μη επιστρεπτέα επιχορήγηση και τη μέγιστη δανειακή στήριξη της τάξης των 12,728 δις. ευρώ (Συμβούλιο Υπουργών Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021).

Πίνακας 2.1: Προϋπολογισμός Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Πυλώνες	Προϋπολογισμός Ταμείου Ανάκαμψης (σε εκ. €)	Συνολικοί Επενδυτικοί Πόροι που Κινητοποιούνται (σε εκ. €)
1. Πράσινη Μετάβαση	6.194	11.604
2. Ψηφιακός Μετασχηματισμός	2.177	2.338
3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή	5.185	5.268
4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας	4.879	8.779
Αθροισμα από Επιδοτήσεις Πράσινος στόχος: €6,7δισ (37,81%), Ψηφιακός στόχος: €4,55 δις (25,59%)	18.436	27.988
Δάνεια	12.728	31.819
Συνολικοί Επενδυτικοί Πόροι	31.163	59.807

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - «Ελλάδα 2.0»

Πέραν των πόρων που θα δοθούν στα κράτη μέλη ως μη επιστρεπτέες επιχορηγήσεις από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στη μάχη για την ανάκαμψη από την πανδημική κρίση τάσσονται και πόροι που θα δοθούν ως δάνειο σε κάθε κράτος μέλος και σκοπό έχουν την απόδοση κινήτρων για κινητοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων σε καίριους τομείς της οικονομίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021). Η Ελλάδα, θα παρέχει αυτά τα δάνεια σε ιδιώτες με σκοπό οι επενδύσεις τους να βελτιώσουν ορισμένες αδυναμίες τις ελληνικής οικονομίας όπως το μεγάλο παραγωγικό και

επενδυτικό κενό που παρουσιάζεται, μετριάζοντας έτσι το πρόβλημα του υπέρμετρα υψηλού κόστους δανεισμού στη χώρα (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Τα δάνεια θα δοθούν αποκλειστικά για ιδιωτικές επενδύσεις με κριτήρια αγοράς, έχοντας ως μέγιστη χρηματοδότηση το 50% με συμμετοχή τόσο τραπεζών όσο και επενδυτών. Τα χρήματα θα δοθούν μέσω Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων (IFIs) και του εθνικού συστήματος εμπορικών τραπεζών, ενώ δεκτές θα γίνονται μόνο προτάσεις, οι οποίες θα αφορούν έναν από τους πέντε στρατηγικούς πυλώνες που πέραν της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης και της επενδύσεις σε έρευνα και καινοτομία, αφορούν και τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας μέσω εξαγωγών, συγχωνεύσεων και συνεργασιών καθώς και την προώθηση του εμπορίου και δη των εξαγωγών. Τέλος, μέσω της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας Επενδύσεων θα δημιουργηθεί ένα ταμείο ιδίων κεφαλαίων (Fund-of-Funds) που σκοπό έχει τη χρηματοδότηση ταχύτατα αναπτυσσόμενων νεοφυών επιχειρήσεων (Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης, 2021c; Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Με την έγκριση του Ελληνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας από το Συμβούλιο, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει στη διάθεση της χώρας πόσο ύψους 17,77 δις. ευρώ ως μη επιστρεπτέα στήριξη καθώς δάνειο ανώτατου ύψους 12,72 δις. ευρώ. Από το σύνολο των επιχορηγήσεων, το ποσό των 13,51 δις. ευρώ διατίθεται για νομική δέσμευση έως το τέλος του καλοκαιριού του 2022 ενώ το υπόλοιπο από 1^η Ιανουαρίου του 2023 έως το τέλος του έτους. Η Ελλάδα, λόγω της αίτησης προχρηματοδότησης που κατέθεσε τόσο για τις επιχορηγήσεις όσο για το δάνειο, έχει ήδη διαθέσιμα ποσά της τάξης των 2,31 δις και 1,65 δις ευρώ αντίστοιχα ενώ οι επόμενες καταβολές των δόσεων, εφόσον εκπληρωθούν οι στόχοι και τα ορόσημα, παρουσιάζονται στην παρακάτω εικόνα (Συμβούλιο Υπουργών Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021).

Πίνακας 2.2: Κατανομή αποροφήσεων των ευρωπαϊκών πόρων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

	Επιχορηγήσεις (9 ίσες δόσεις) (€ εκατ.)	Δάνεια (6 ίσες δόσεις) (€ εκατ.)
Προπληρωμή (13%)	2.310,61	1.654,58
3 ^ο τρίμηνο '21	1.718,14	1.845,49
2 ^ο τρίμηνο '22	1.718,14	
4 ^ο τρίμηνο '22	1.718,14	1.845,49
2 ^ο τρίμηνο '23	1.718,14	
4 ^ο τρίμηνο '23	1.718,14	1.845,49
2 ^ο τρίμηνο '24	1.718,14	
4 ^ο τρίμηνο '24	1.718,14	1.845,49
2 ^ο τρίμηνο '25	1.718,14	
4 ^ο τρίμηνο '25	1.718,14	1.845,49
3 ^ο τρίμηνο '26 (Αύγουστος)		1.845,49
Σύνολο	17.773,90	12.727,54

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - «Ελλάδα 2.0»

2.3 Η Σύνδεση του Σχεδίου με Ευρωπαϊκό Εξάμηνο και Ειδικές ανά χώρα Συστάσεις της Επιτροπής

Στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, κάθε κράτος μέλος υποβάλλει κάθε χρόνο το εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων στα πλαίσια του συντονισμού και της αξιολόγησης του από την Επιτροπή. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με τη συνακόλουθη επικύρωση από το Συμβούλιο, αφού αξιολογήσει το εκάστοτε σχέδιο, εκδίδει τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις οι οποίες παρέχουν την ανάλυση της οικονομικής του εν λόγω κράτους καθώς και προτεινόμενα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν.

Σύμφωνα με την απόφαση έγκρισης του ελληνικού εθνικού σχεδίου, το Συμβούλιο κρίνει πως το σύνολο των μέτρων του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας συμβάλουν στην αντιμετώπιση ενός μεγάλο υποσυνόλου, αν όχι του συνόλου, των κοινωνικών και οικονομικών προκλήσεων που

περιγράφονται στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις των ετών 2019 και 2020 (Συμβούλιο Υπουργών Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021). Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα μέσω των επενδύσεων και των μεταρρυθμίσεων θα προσπαθήσει να διορθώσει τις χρόνιες παθολογίες των οικονομικών της, όπως το υπέρογκο χρέος και η βιωσιμότητά του, η έλλειψη επενδύσεων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, καθώς και οι αναποτελεσματικότητες στην αγορά εργασίας, τομείς οι οποίοι επιδεινώθηκαν ακόμα περισσότερο με την εμφάνιση της πανδημίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

2.4 Συνεκτικότητα και Συμπληρωματικότητα με άλλα Προγράμματα και Εθνικές Πολιτικές

Το εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας έχει δομηθεί γύρω από ορισμένους τομείς προτεραιότητας, οι οποίοι αντικατοπτρίζονται στις επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις των αξόνων του. Οι προτεραιότητες αυτές καθορίστηκαν από τις προκλήσεις και τις ανάγκες της χώρας, όπως αυτές παρουσιάζονται στις ειδικές συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αναφέρθηκαν νωρίτερα και επισημαίνονται στο Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία της επιτροπής του νομπελίστα Έλληνα οικονομολόγου Χριστόφορου Πισσαρίδη, καθώς και σε κύριες εθνικές στρατηγικές και πολιτικές (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

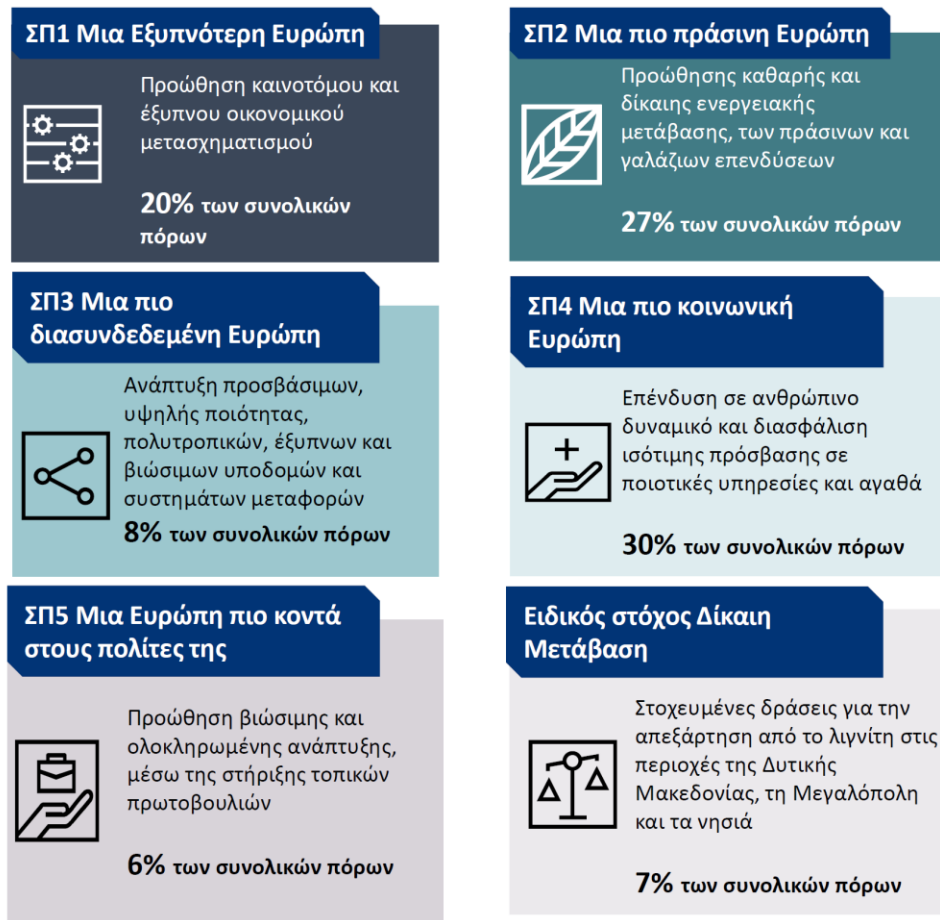
Το σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία ή αλλιώς η Έκθεση επιτροπής Πισσαρίδη συνιστά ένα πλήρες σχέδιο για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και παρουσιάζει μια εκ βαθών ανάλυση τόσο των παγκόσμιων όσο και των εγχώριων οικονομικών τάσεων με συστάσεις σχεδίασης πολιτικών που θα προωθήσουν την ανάπτυξη, θα αυξήσουν την απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα και θα βελτιώσουν την κοινωνική συνοχή και το επίπεδο ζωής των πολιτών (Πισσαρίδης et al., 2020). Κάθε πυλώνας του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας ενσωματώνει στόχους και προτεραιότητες της έκθεσης της επιτροπής όπως ο στόχος για ουδετερότητα του κλίματος έως το 2050 και οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το κλίμα μέχρι το 2030, που αφορούν τον πυλώνα της πράσινης μετάβασης με τη ταυτόχρονη προώθηση των υποδομών ΑΠΕ και της «καθαρής» ενέργειας για βελτιστοποίηση της χρήσης ορυκτών πόρων καθώς και τις ενέργειες προστασίας και αποκατάστασης του περιβάλλοντος παράλληλα με την ενδυνάμωση της ανθεκτικότητας απέναντι στις φυσικές καταστροφές και την αλλαγή του κλίματος. Ο πυλώνας της ψηφιακής μετάβασης εγγολπίζει τη σύσταση της έκθεσης Πισσαρίδη για ψηφιοποίηση και εκσυγχρονισμό του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, κάτι που θα αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης και παραγωγικότητας με τη διευκόλυνση των διαδικασιών και τη μείωση της γραφειοκρατίας. Ο πυλώνας της απασχόλησης αντικατοπτρίζει την πηγαία ανάγκη για αύξηση της ποσότητας αλλά και της ποιότητας των θέσεων εργασίας με ταυτόχρονη αύξηση της παραγωγικότητας μέσω της συνεχούς κατάρτισης και τέλος ο πυλώνας των ιδιωτικών επενδύσεων ακολουθεί πιστά τις συστάσεις της επιτροπής προσπαθώντας να μεταρρυθμίσει το φορολογικό και δικονομικό σύστημα προς όφελος του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, που είναι αναγκαίο για την ενίσχυση της καινοτομίας και της εξωστρέφειας των ελληνικών επιχειρήσεων σε καίριους τομείς της οικονομίας (Πισσαρίδης et al., 2020; Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Το σχέδιο «Ελλάδα 2.0» αποτελεί μέρος του Ενοποιημένου Σχεδίου Κυβερνητικής Πολιτικής 2021 (ΕΚΣΥΠ), το εργαλείο εκείνο όπου ετήσια παρουσιάζεται το σύνολο των σχεδίων πολιτικής της κυβέρνησης και συντάσσεται από την Προεδρία της Κυβέρνησης, και του Εθνικού Σχεδίου Μεταρρυθμίσεων (ΕΣΜ) το οποίο συγκεντρώνει το ευρύτερο σύνολο των αναγκαίων

μεταρρυθμίσεων για την χώρα και αποτέλεσε σημείο εκκίνησης για την επιλογή των μεταρρυθμίσεων που συμπεριελήφθησαν στο πρόγραμμα. Συμπληρωματικά, το σχέδιο ευθυγραμμίζεται απόλυτα με εθνικά σχέδια και πολιτικές, που παράλληλα συμβάλλουν στην επίτευξη οικουμενικών οικονομικών και κοινωνικών στόχων όπως το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) και το Εθνικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης που ενσωματώνουν τη Στρατηγική Πράσινης Συμφωνίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ενεργειακού Χάρτη Πορείας για το 2050, το Εθνικό Σχέδιο Εφαρμογής Εγγυήσεων για τη Νεολαία, τη Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025, την Εθνική Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020, την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη και μια μακρά ακόμα λίστα εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Πέραν όμως από τη συνέργεια και τη συμπόρευση των πολιτικών του σχεδίου, κρίσιμος παράγοντας επιτυχίας αποτελεί και η σύμπνοια των πόρων του σχεδίου με επιπρόσθετους πόρους από άλλα προγράμματα και ταμεία με το σημαντικότερο εξ' αυτών να αποτελεί το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ). Το ΕΣΑΑ μαζί με το ΕΣΠΑ και την Κοινή Αγροτική Πολιτική, αποτελούν τα τρία κύρια στρατηγικά εργαλεία χρηματοδότησης των επενδυτικών κεφαλαίων της χώρας για τα επόμενα εννέα χρόνια (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d). Το νέο ΕΣΠΑ 2021-2027 αποτελείται από 5 βασικούς Στόχους Πολιτικής και έναν Ειδικό Στόχο οι οποίοι βρίσκονται σε ευθεία συνάφεια με τις προτεραιότητες των πυλώνων και των επιμέρους αξόνων του ΕΣΑΑ (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2021).

Εικόνα 2.4 : Στόχοι Πολιτικής ΕΣΠΑ 2021-2027

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων

2.5 Επίλογος

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – «Ελλάδα 2.0» έχει ως πρωταρχικό και κύριο στόχο μέσα από φιλόδοξες επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις, να μετατοπίσει το οικονομικό μοντέλο της χώρας, καθιστώντας το πιο ανταγωνιστικό, πιο εξωστρεφές και πιο πράσινο προωθώντας παράλληλα κοινωνικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς, οι οποίοι έχουν ως απώτερο σκοπό την επανεκκίνηση της οικονομίας καθώς και την κοινωνική και εδαφική συνοχή. Επομένως, το εθνικό σχέδιο, ευθυγραμμιζόμενο πλήρως με τους έξι πυλώνες του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης λειτουργεί ως μοχλός κινητοποίησης επιπλέον πόρων που προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα για αύξηση των επενδύσεων, επιφέροντας με αυτό τον τρόπο πολλαπλασιαστικά οφέλη, τα οποία θα γίνουν η κινητήριος δύναμη στο πολυπόθητο άνοιγμα για την πράσινη ψηφιακή μετάβαση. Ουσιαστικά, κάνοντας χρήση των πόρων του ταμείου, η χώρα στοχεύει στον περιορισμό των επιπτώσεων της κρίσης του Covid-19 καθώς και στην αντιμετώπιση χρόνιων αδυναμιών της οικονομίας της, συμπληρώνοντας έτσι το παραγωγικό και επενδυτικό κενό, ενισχύοντας παράλληλα τους ρυθμούς ανάπτυξης, αυξάνοντας και

βελτιώνοντας τις θέσεις εργασίας και δημιουργώντας μια οικονομία πιο σταθερή απέναντι σε μελλοντικούς κλυδωνισμούς.

Κεφάλαιο 3: Προοπτικές και δυνατότητες για την Ελλάδα μέσω του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

3.1 Εισαγωγή

Από τις απαρχές της εμφάνισης της πανδημίας στην Ευρωπαϊκή ήπειρο στις αρχές του 2020, προκλήθηκε ιδιαίτερα αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας σε διάφορους κλάδους της οικονομίας με πρωτεύοντες αυτόν του τουρισμού, των μεταφορών και του εμπορίου, της ψυχαγωγίας και γενικά πτυχές της ανθρώπινης ζωής που προϋποθέτουν διεπαφή και συγκέντρωση του πληθυσμού (Χριστοδουλάκης et al., 2020). Οι διάφορες χώρες εμφάνισαν στις οικονομίες τους διαφορετικούς βαθμούς επίδρασης με βάση τη διασπορά του ιού, των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας και περιορισμών κυκλοφορίας που επιβλήθηκαν, την πρότερη οικονομική κατάσταση τους καθώς και την ένταση της δημοσιονομικής αντίδρασης των κυβερνήσεων (Υπουργείο Οικονομικών, 2020). Εντούτοις, η Ελλάδα αντιμετώπισε μεγαλύτερη κρίση σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες καθώς η οικονομία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από υπηρεσίες, οι οποίες επηρεάζονται από την διεθνή και εγχώρια ζήτηση, όπως ο τουρισμός, οι οποίες ως επί το πλείστον παρέχονται από πολύ μικρές ή μικρές επιχειρήσεις, που δεν αντέχουν σε καθεστώς πιέσεων ρευστότητας (Χριστοδουλάκης et al., 2020).

Η συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας ως άμεσο αποτέλεσμα των μέτρων κατά της εξάπλωσης της πανδημίας δεν ήταν ο μόνος λόγος αλλαγής του οικονομικού σκηνικού στη χώρα. Μεγάλο κομμάτι της πτώσης φαίνεται να οφείλεται στα υπέρμετρα ποσοστά αβεβαιότητας που διακατείχαν τον πληθυσμό, ο οποίος με φόβο την αδυναμία επιβίωσης, μείωσε δραστικά την ενεργό ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες με αποτέλεσμα τη δραματική μείωση της κατανάλωσης και την αύξηση της αποταμίευσης. Όλα τα παραπάνω αντικατοπτρίζονται επαρκώς στο ρυθμό μείωσης του ΑΕΠ που καταγράφηκε για το έτος 2020 στην Ελλάδα το οποίο κατέληξε στο -8,1%⁶ (Χριστοδουλάκης et al., 2020).

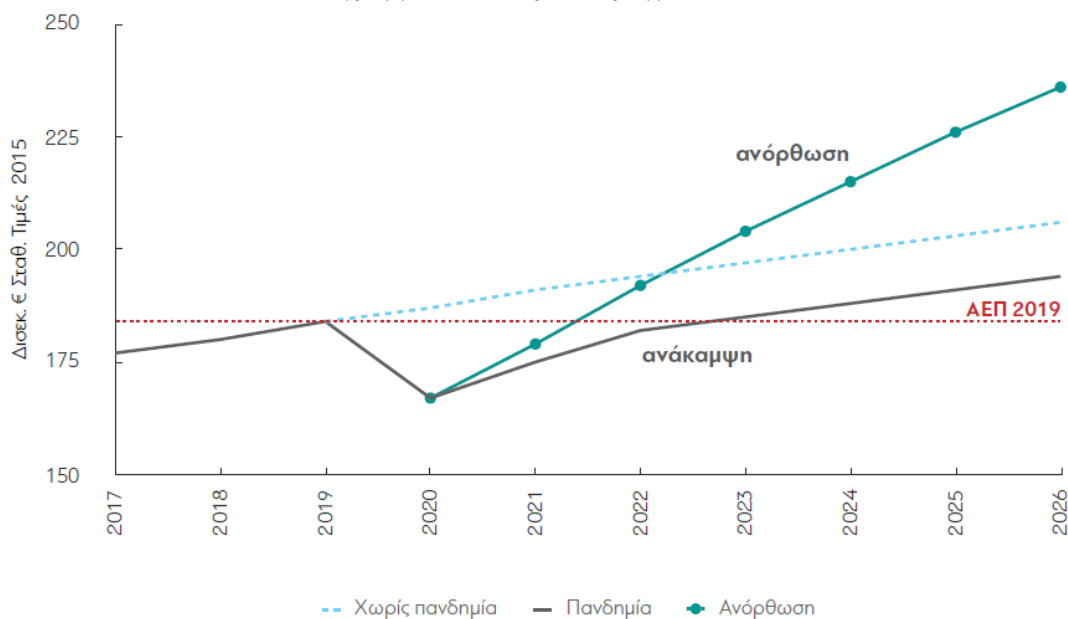
Η ελληνική οικονομία πριν την εμφάνιση της πανδημίας παρουσίαζε μικρά σημάδια ανόδου μετά από τις πολύχρονες οικονομικές περιπέτειες της κρίσης, με το σκηνικό αυτό να αλλάζει άρδην με την εξάπλωση του ιού. Ωστόσο, και χωρίς την πανδημία οι εμφανιζόμενοι ρυθμοί ανάπτυξης χαρακτηρίζονταν από χαμηλοί έως μέτριοι και σε καμία περίπτωση δεν θα επέφεραν μια χρονικά σύντομη επαναφορά της οικονομίας στα επίπεδα προ της οικονομική κρίση του 2009. Τα χρόνια προβλήματα της ελληνικής οικονομίας με την αδύναμη ανταγωνιστικότητα, τη μειωμένη παραγωγικότητα, την έλλειψη εξωστρέφειας, το επενδυτικό κενό και συνάμα τη γήρανση του

⁶ Ο ρυθμός μείωσης του ΑΕΠ εμφανίζεται ως μέσος όρος εκτιμήσεων διάφορων αρμόδιων οργανισμών όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το Υπουργείο Οικονομικών κ.ά. και παρουσιάζεται στη μελέτη της διαΝΕΟσις για την επανεκκίνηση της οικονομίας.

πληθυσμού, δημιουργούν ένα ασφυκτικό πλέγμα στην καθημερινότητα και την πραγματικότητα των πολιτών με την ανάγκη για ριζική αλλαγή να γίνεται ολοένα και πιο επιτακτική.

Πλέον, μετά από δύο σχεδόν χρόνια πανδημίας και μειωμένης οικονομικής δραστηριότητας, το επόμενο αναγκαίο βήμα είναι μια ισχυρή αναπήδηση της οικονομίας και του ΑΕΠ, με τη μεγέθυνση να είναι δυναμικότερη της πτώσης με αποτέλεσμα, όχι μόνο να επιτευχθεί μια απλή ανάκαμψη της οικονομίας, αλλά στόχος να είναι η ανόρθωση της (Χριστοδουλάκης et al., 2020). Για επιτευχθεί αυτό, θα χρειαστεί μια ισχυρή δέσμη μέτρων μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων, που ως σκοπό έχουν την επίλυση των χρόνιων προβλημάτων της οικονομίας και την επικέντρωση σε τομείς με πολλαπλασιαστικά οφέλη για τη χώρα και την κοινωνία, με το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και το «Ελλάδα 2.0» να αποτελούν τον κορμό της αλλαγής της χώρας για τα επόμενα τριάντα χρόνια.

Διάγραμμα 3.1 : Πορεία Πραγματικού ΑΕΠ

Πηγή: διαΝΕΟσις

3.2 Επιδράσεις του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Το χαμένο έδαφος στην οικονομία για το έτος 2020 εκτιμάται ότι, θα ανακτηθεί από την επανέναρξη και ομαλοποίηση της δραστηριότητας στο σύνολο του τρέχοντος έτους με τον τουρισμό το πρόσφατο καλοκαίρι και τις πρώτες εκταμιεύσεις του Ταμείου Ανάκαμψης, να αποτελούν σημαντικό όπλο στην φαρέτρα. Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) ήδη από τον Ιούνιο του 2021 προέβλεπε αύξηση των αρχικών εκτιμήσεων για το ρυθμό ανάπτυξης του έτους, με τις πιο πρόσφατες εκτιμήσεις του να μιλούν για ανάπτυξη 7,9% για το σύνολο του τρέχοντος έτους (Λιαργκόβας, 2021; Το Βήμα Online, 2021). Στο ίδιο μήκος κύματος και τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο προσχέδιο του προϋπολογισμού για το επόμενο έτος, όπου το 2022 ορίζεται ως το έτος επαναφοράς της ελληνικής οικονομίας σε συνθήκες κανονικότητας καθώς στο τελευταίο τρίμηνο του τρέχοντος έτους αναμένεται να ανακτηθεί η

συνολική απώλεια του ΑΕΠ του προηγούμενου έτους και υπολογίζεται ότι το πραγματικό ΑΕΠ στο τέλος του 2022 θα έχει ξεπεράσει το αντίστοιχο επίπεδο του 2019 κατά 1,7% (Υπουργείο Οικονομικών, 2021c).

3.2.1 Εκτιμήσεις Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για την ανάπτυξη

Οι παραπάνω καλές εκτιμήσεις για την ομαλοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας και της αύξηση του ΑΕΠ οφείλονται σε ένα βαθμό στην έναρξη της απορρόφησης των κονδυλίων του Ταμείου Ανάκαμψης από το δεύτερο εξάμηνο του 2021 και μετά, με την συνεισφορά στην αύξηση που αυτή επιφέρει στο ΑΕΠ να έχει υπολογιστεί στις 1,3 ποσοστιαίες μονάδες λόγω της αύξησης των επενδύσεων αλλά και των υπόλοιπων έμμεσων επιδράσεων που έχει η εισροή αυτών των κεφαλαίων. Ωστόσο, το τρέχον έτος είναι μόνο η αρχή για τις θετικές επιδράσεις που θα επιφέρει το Σχέδιο «Ελλάδα 2.0» στην οικονομία και την κοινωνία. Με όπλο την αύξηση της παραγωγικότητας και τη μείωση του επενδυτικού κενού, που παρουσιάζει εδώ και χρόνια η οικονομία, το σχέδιο θα συνεχίζει να επιδρά θετικά στο ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας μεσοπρόθεσμα κατά 1,3% ετησίως, κατά μέσο όρο, για την περίοδο 2022-2024 βοηθώντας αντιμετωπίζοντας χρόνια προβλήματα όπως το υψηλό δημόσιο χρέος, η μεγάλη ανεργία και τα υψηλά μη εξυπηρετούμενα δάνεια (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Για τη μέτρηση της επίδρασης της εφαρμογής των επενδύσεων και των μεταρρυθμίσεων, που συγκαταλέγονται στο Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, η Τράπεζα της Ελλάδος έχει πραγματοποιήσει μια ανάλυση με τη χρήση μακροοικονομικού υποδείγματος για την Ελληνική Οικονομία⁷ (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021). Στόχος της προσομοίωσης είναι να υπολογιστούν οι επιδράσεις των δράσεων του Σχεδίου πάνω στο ΑΕΠ εκφραζόμενες ως ποσοστιαίες αποκλίσεις από ένα αρχικό σημείο ισορροπίας⁸ τόσο μεσοπρόθεσμα για τα έτη 2021-2026 όσο και μακροπρόθεσμα για 10 και 20 έτη στο μέλλον.

Εντούτοις, η μελέτη χωρίζεται σε δύο μέρη. Από τη μία είναι οι επιδράσεις στο ΑΕΠ λόγω των δαπανών του Σχεδίου και αφορούν τόσο τις μη επιστρεπτές επιχορηγήσεις όσο και τα δάνεια· από την άλλη οι επιδράσεις των διαθρωπικών μεταρρυθμίσεων για τις οποίες υπολογίζονται δύο σενάρια, το βασικό και το διευρυμένο, ανάλογα με το ποιες μεταρρυθμίσεις ποσοτικοποιούνται στα αποτελέσματα κάθε φορά. Τέλος, υπολογίζεται η συνολική επίδραση του σχεδίου πάνω στο ΑΕΠ ως άθροισμα των δύο παραπάνω μερών, πάλι για δύο σενάρια ανάλογα με τις μεταρρυθμίσεις⁹. Να σημειωθεί ότι, το υπόδειγμα δεν περιλαμβάνει την επίδραση

⁷ Οι υποθέσεις του μοντέλου τόσο για τις δαπάνες, όσο και για τη ποσοτικοποίηση των επιδράσεων των μεταρρυθμίσεων αναφέρονται στη «Νομισματική Πολιτική 2020-2021» της ΤτΕ στις σελίδες 93-94.

⁸ Το αρχικό σημείο ισορροπίας ορίζεται η κατάσταση της οικονομίας και το παραγόμενο ΑΕΠ χωρίς την ύπαρξη του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

⁹ Στο βασικό σενάριο περιλαμβάνονται η επίδραση των επιχορηγήσεων και των δανείων (σύνολο Α) και η επίδραση των μεταρρυθμίσεων που αυξάνουν (α) τον ανταγωνισμό, (β) τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας και (γ) τη συνολική παραγωγικότητα της οικονομίας. Στο διευρυμένο σενάριο περιλαμβάνεται επιπλέον η επίδραση των μεταρρυθμίσεων που αφορούν (δ) τον ψηφιακό μετασχηματισμό της δημόσιας διοίκησης.

μεταρρυθμίσεων όπως για παράδειγμα στην ποιότητα διακυβέρνησης ή το κράτος δικαίου και τη δικαιοσύνη καθώς η ποσοτικοποίηση τέτοιων επιδράσεων καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης της ΤτΕ, η ανάπτυξη που υπολογίζεται να προκύψει στην ελληνική οικονομία μέσω των επιχορηγήσεων και των δανείων του Ταμείου Ανάκαμψης μέχρι το 2026, όπου και τελειώνουν οι εκταμιεύσεις του προγράμματος, φθάνει περίπου το 4,3%. Συνεπώς, για την περίοδο 2021-2026 η κατά μέσο όρο ετήσια μεγέθυνση του παραγόμενου προϊόντος υπολογίζεται στις 0,7 ποσοστιαίες μονάδες. Μετά το 2026 και το πέρας της εφαρμογής του σχεδίου, η οικονομία σταδιακά θα συγκλίνει στην αρχική ισορροπία της αλλά το πραγματοποιεί με τέτοιο χαμηλό ρυθμό που ακόμα και 20 χρόνια αργότερα θα παρατηρούνται μακροχρόνιες θετικές επιδράσεις στο ΑΕΠ της τάξης του 0,6% κυρίως λόγω της συσσώρευσης κεφαλαίου κατά το διάστημα εφαρμογής των δράσεων.

Από τη μία μεριά, αυτή των επιχορηγήσεων, η βασική επίδραση στο ΑΕΠ προκαλείται από την αύξηση της συνολικής ζήτησης, η οποία υποβοηθά την ταυτόχρονη αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης. Ταυτόχρονα, η αύξηση των δημόσιων δαπανών σε επενδύσεις προκαλεί θετικές εξωτερικές επιδράσεις στην παραγωγικότητα του ιδιωτικού τομέα, ωθώντας προς τα πάνω και την πλευρά της προσφοράς. Από την άλλη πλευρά, η διοχέτευση των δανείων που συγκαταλέγονται στο σχεδιασμό θα επιφέρει αύξηση της ζήτησης για ιδιωτικές επενδύσεις, συσσώρευση κεφαλαίου και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, προκαλώντας μείωση των τιμών, τόσο στο εσωτερικό αλλά με βασικό γνώμονα τις εξαγωγές, εν αντίθεση με τις επιχορηγήσεις που εκτοπίζουν την ιδιωτική επένδυση βραχυπρόθεσμα και οδηγούν σε πληθωριστικές πιέσεις οι οποίες δυσχεραίνουν την εξωστρέφεια. Για τους λόγους αυτούς, γίνεται ξεκάθαρο στην ανάλυση ότι οι θετικές επιδράσεις των δανείων στο ΑΕΠ, είναι σαφώς καλύτερες από εκείνες των επιχορηγήσεων (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021).

Η βασική διαφορά που εμφανίζεται κατά την μελέτη των επιδράσεων στο ΑΕΠ των δαπανών και των μεταρρυθμίσεων που συμπεριλαμβάνονται στο Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας είναι ότι, εν αντιθέσει με τις δαπάνες, δηλαδή τις επιχορηγήσεις και τα δάνεια, οι μεταρρυθμίσεις μπορούν να επιφέρουν μόνιμη αύξηση της παραγωγικής ικανότητας της οικονομίας, προωθώντας τη σε νέο σημείο ισορροπίας, το οποίο χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερο βαθμό παραγωγικότητας, αυξημένη προσφορά εργασίας και αποτελεσματικότερη κατανομή των πόρων παραγωγής. Οι μεταρρυθμίσεις μπορούν να επηρεάσουν θετικά μια πληθώρα συνιστωσών της οικονομίας, μερικές από τις οποίες είναι η αύξηση της απασχόλησης με τη ταυτόχρονη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παραγωγικών συντελεστών και την αναμενόμενη μείωση του κόστους παραγωγής, που ευνοεί την διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας, καθιστώντας τις εξαγωγές ευκολότερες. Σύμφωνα με το βασικό σενάριο της μελέτης, η μεσοπρόθεσμες αυξήσεις στο ΑΕΠ λόγω εφαρμογής των συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων μπορούν να φθάσουν και το 2,6% το 2026, ενώ μακροπρόθεσμα η επίρεια αυτή αυξάνεται στο εντυπωσιακό 6% σε 20 χρόνια με την ιδιωτική επένδυση και την απασχόληση να εμφανίζουν αντίστοιχα αύξηση 8,5% και 4%. Τέλος, στο διευρυμένο σενάριο, η μεταρρύθμιση στο ψηφιακό μετασχηματισμό της δημόσιας διοίκησης

Το άθροισμα των επιμέρους στοιχείων ενδέχεται να μη συμφωνεί με το σύνολο λόγω στρογγυλοποίησης. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021)

μπορεί να επιφέρει επιπλέον αύξηση του ΑΕΠ της τάξης του 1,6% μέχρι το 2026 και 3,9% σε 20 χρόνια επιπρόσθετα του βασικού σεναρίου που αναλύθηκε παραπάνω (Υπουργείο Οικονομικών, 2021a).

Η συνολική υλοποίηση του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, ήτοι απορρόφηση όλου του ποσού της χρηματοδότησης και η πλήρης εφαρμογή των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων, σύμφωνα με την ανωτέρω μελέτη δύναται να επιφέρει επιπρόσθετη αύξηση στο παραγόμενο προϊόν της χώρας, σε σχέση με την κατάσταση της οικονομίας χωρίς την εφαρμογή του σχεδίου, κατά 6,9% μέχρι το 2026, το οποίο μεταφράζεται σε θετικό ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης, κατά μέσο όρο, της τάξης του 1,15% από το 2021 και μέχρι το πέρας του.

Πίνακας 3.1: Επιδράσεις της υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στο ΑΕΠ

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	10 έτη	20 έτη
A. Συνολική επίδραση δαπανών	2,2	3,3	3,7	4,0	4,3	4,3	2,1	0,6
– Επιχορηγήσεις	1,0	1,3	1,2	1,3	1,3	1,5	0,3	0,3
– Δάνεια	1,2	2,0	2,5	2,8	2,9	2,9	1,7	0,3
B. Συνολική επίδραση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων υπό το βασικό σενάριο (α+β+γ)	0,4	0,7	1,1	1,5	2,1	2,6	4,9	6,0
(α) αύξηση ανταγωνισμού	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	1,0	1,3
(β) αύξηση συμμετοχής στην αγορά εργασίας	0,2	0,3	0,5	0,8	1,1	1,4	2,8	3,5
(γ) αύξηση συνολικής παραγωγικότητας	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	1,1	1,2
(δ) ψηφιακός μετασχηματισμός της δημόσιας διοίκησης	0,2	0,4	0,6	0,9	1,2	1,6	3,1	3,9
Γ. Συνολική επίδραση Σχεδίου (A+B)								
– Βασικό σενάριο	2,6	4,0	4,8	5,6	6,3	6,9	7,0	6,6
– Διευρυμένο σενάριο	2,8	4,3	5,4	6,4	7,5	8,5	10,1	10,5

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Έτσι, γίνεται ξεκάθαρο, πως το σκέλος του σχεδίου που θα μπορούσε να επιφέρει μακροχρόνια θετικά αποτελέσματα στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας είναι αυτό της υλοποίησης των μεταρρυθμίσεων και όχι η απορρόφηση χρημάτων για επενδύσεις, είτε δημοσίου είτε ιδιωτικού τομέα, οι οποίες αν και βοηθούν βραχυχρόνια, η επήρειά τους σβήνει μακροχρόνια. Η εφαρμογή λοιπόν, των προβλεπόμενων μεταρρυθμίσεων ορίζεται ως η αναγκαία και ικανή συνθήκη για τη διασφάλιση μακροχρόνιων ωφελειών από το Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας με στόχο την οικονομική μεγέθυνση της εθνικής οικονομίας και της σύγκλισης με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο θετικός ρυθμός του ΑΕΠ δεν είναι όμως ο μόνος δείκτης της οικονομίας, που επηρεάζεται με την εφαρμογή του σχεδίου. Μέσω των δράσεων του μηχανισμού, αναμένεται να δημιουργηθούν συνθήκες πλήρωσης του επενδυτικού κενού που εμφανίζεται για χρόνια στη χώρα, με τις ιδιωτικές επενδύσεις να αυξάνουν κατά περίπου 20% μέχρι το 2026, με τη ταυτόχρονη δημιουργία νέων διατηρήσιμων θέσεων εργασίας της τάξης των 200 χιλιάδων μέχρι το πέρας του σχεδίου. Επιπλέον, η γενικότερη αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας θα επιφέρει διεύρυνση της φορολογικής βάσης του κράτους με τον λόγο των εσόδων του δημοσίου από φόρους προς το ΑΕΠ να αυξάνει κατά 2,8% μέχρι το 2026 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021). Ως απόρροια αυτού,

δημιουργείται ένα μεγαλύτερο πρωτογενές πλεόνασμα της Γενικής Κυβέρνησης, το οποίο μεταφράζεται σε επιπρόσθετο δημοσιονομικό χώρο για να εκμεταλλευτεί από την εκάστοτε κυβέρνηση με τον πλέον κατάλληλο τρόπο, είτε αυτός είναι η μείωση των φορολογικών συντελεστών, είτε η αύξηση σε δαπάνες κλπ, τα οποία δύναται να επιφέρουν νέο επιπρόσθετο θετικό αντίκτυπο στην οικονομία.

Πίνακας 3.2: Συνολική Επίδραση του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - «Ελλάδα 2.0»

Μεταβλητή	2021	2022	2023	2024	2025	2026	10 έτη	20 έτη
Πραγματικό ΑΕΠ	2,61	3,98	4,78	5,55	6,27	6,90	7,00	6,55
Ιδιωτικές Επενδύσεις	7,18	13,32	17,70	20,35	21,15	19,75	8,70	4,77
Απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα	1,24	2,26	2,70	3,16	3,58	3,93	3,92	3,65
Φορολογικά έσοδα / ΑΕΠ	1,09	1,74	2,09	2,38	2,62	2,80	2,56	2,80

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - «Ελλάδα 2.0»

Τονίζεται ότι, όλα τα προαναφερθέντα οφέλη που παράγονται ως συμπέρασμα της μελέτης της ΤτΕ αφορούν το βασικό σενάριο, σύμφωνα με το οποίο δεν υπολογίζονται οι επιδράσεις των μεταρρυθμίσεων που αφορούν την ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης. Τα αποτελέσματα της προσομοίωσης με την παραδοχή ότι η Ελλάδα θα κλείσει μόνο κατά το ήμισυ το χάσμα που την χωρίζει από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσον αφορά το ποσοστό του διαθέσιμου χρόνου που καταναλώνεται σε μη παραγωγικές διαδικασίες, μέχρι το 2030 παρουσιάζουν μια επιπλέον βαθμίδα θετικής ανάπτυξης της τάξης του 3,91% σε διάστημα 20 ετών, κάτι που συνεπάγεται ότι σύμφωνα με το διευρυμένο σενάριο της μελέτης, η συνολική μακροπρόθεσμη επίδραση του Σχεδίου πάνω στο ΑΕΠ ξεπερνά το πρωτοφανές ποσοστό του 10%.

Ωστόσο, Ακόμα και με τον υπολογισμό του διευρυμένου σεναρίου της μελέτης, οι παραπάνω εκτιμήσεις πρέπει να θεωρηθούν μόνο ως το κατώτατο όριο της θετικής επίδρασης, που θα έχει ο μηχανισμός στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας για τα επόμενα χρόνια. Η μελέτη εξακολουθεί να μην λαμβάνει υπόψιν της μια σειρά μεταρρυθμίσεων, οι οποίες περιλαμβάνονται στο Σχέδιο λόγω της δυσκολίας ποσοτικοποίησής τους. Τέτοιες μεταρρυθμίσεις αφορούν τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, την αποτελεσματικότητα των θεσμών και του δικαστικού

συστήματος, την ποιότητα των κανονιστικών ρυθμίσεων και του ρυθμιστικού πλαισίου καθώς και την αποτελεσματικότερη λειτουργία του κράτους δικαίου και του ελέγχου της διαφθοράς. Οι επιπτώσεις αυτών των μεταρρυθμίσεων είναι δύσκολο να υπολογιστούν εκ των προτέρων αλλά είναι σίγουρο, ότι θα επιφέρουν μια επιπλέον θετική επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα, προκαλώντας ευνοϊκότερες οικονομικές εξελίξεις. Τέλος, ένας από τους απώτερους σκοπούς του όλου Σχεδίου από την απαρχή της σύστασης του από την Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρείται η σημαντική αύξηση της ανθεκτικότητας της εθνικής οικονομίας η οποία θα καθίσταται πιο ικανή να ανακάμπτει από αρνητικές διαταράξεις όπως η παρούσα.

Πέραν της ανάλυσης των επιπτώσεων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας από την ΤτΕ, και ως συμπληρωματική σε αυτή, το Συμβούλιο Οικονομικών Συμβούλων (ΣΟΕ) παρέθεσε τα δικά του αποτελέσματα για την ελληνική οικονομία. Η ανάλυση του ΣΟΕ έρχεται να συμφωνήσει με αυτή της ΤτΕ για το θετικό αντίκτυπο του Σχεδίου στην οικονομική δραστηριότητα της εθνικής οικονομίας και μάλιστα παρουσιάζει ακόμα πιο αισιόδοξα αποτελέσματα με το πραγματικό ΑΕΠ να αυξάνεται στο 7,27% μέχρι το 2026 και στο αστρονομικό 18,57% στα επόμενα 20 χρόνια (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Πίνακας 3.3: Συνολικά αποτελέσματα επίδρασης του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ανάλυση ΣΟΕ

Μεταβλητή	2021	2022	2023	2024	2025	2026	10 έτη	20 έτη
Πραγματικό ΑΕΠ	1,64	2,63	3,80	4,91	6,03	7,27	9,65	18,57
Ιδιωτικές επενδύσεις	3,86	4,04	4,85	5,86	6,98	8,20	7,45	15,73
Απασχόληση	0,75	1,18	1,63	2,00	2,35	2,64	2,82	4,59
Πραγματικοί μισθοί	0,64	1,96	3,08	4,08	4,95	5,53	7,48	13,31

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - «Ελλάδα 2.0»

Τα οφέλη για την Ελλάδα από το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, εμφανίζονται ως τα μεγαλύτερα από οποιαδήποτε άλλη χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω του σημαντικού

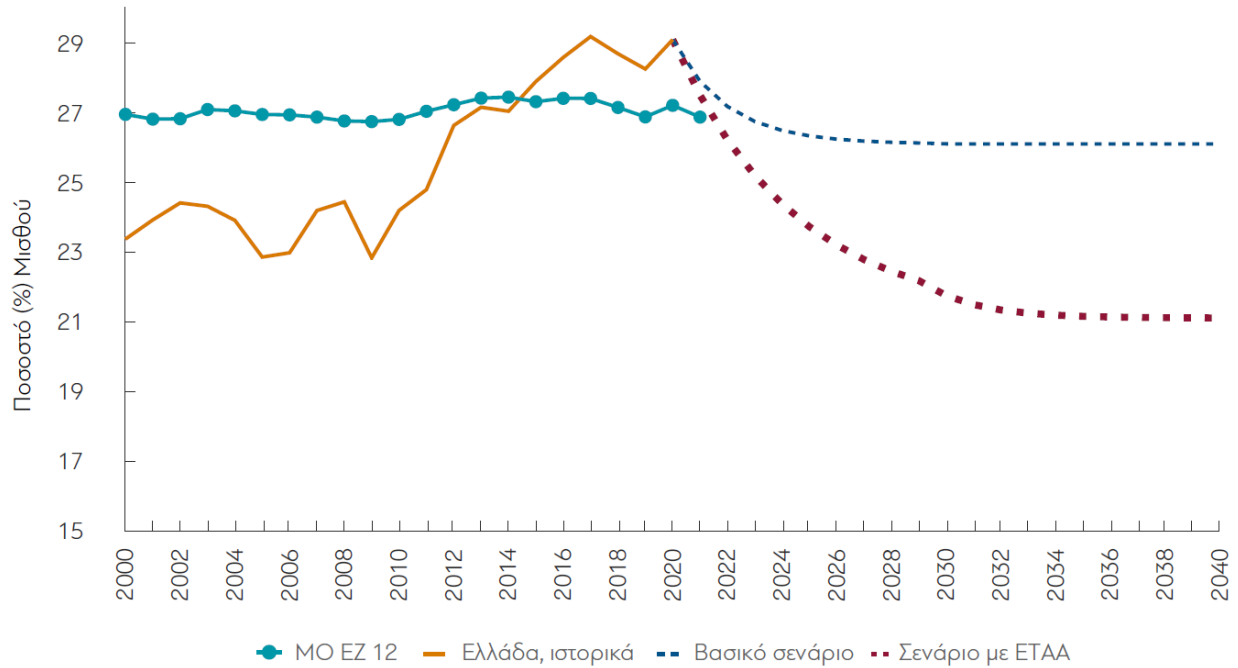
περιθωρίου που έχει η χώρα σε μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με την προσέγγιση «απόσταση από τους καλύτερους» (distance-to-frontier approach) (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

3.2.2 Εκτιμήσεις Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για τα μακροοικονομικά μεγέθη

Το ύψος του δημοσιονομικού χώρου που εμφανίζει ένα κράτος είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ικανότητά του να πραγματοποιεί νέες επενδύσεις και με το να μειώνει το βάρος από τις πλάτες των πολιτών μέσω ελαφρύνσεων φόρων και εισφορών. Στο υποθετικό σενάριο της μη ύπαρξης του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, ο χώρος αυτός θα ήταν της τάξης του 1,5% με 2% του ΑΕΠ, περιορίζοντας έτσι αρκετά τις διαθέσιμες κινήσεις της όποιας κυβέρνησης στο να «επιστρέψει» στους πολίτες και τις επιχειρήσεις ποσά που τους διευκολύνουν την καθημερινότητα. Στο βασικό σενάριο αυτό, το όποιο πλεόνασμα θα διοχετευόταν κυρίως για τη μείωση του κόστους εργασίας για τη δημιουργία κινήτρων προς ένταξη στην αγορά εργασία με σκοπό την άνοδο του διαθέσιμου εισοδήματος των πολιτών. Με τις δράσεις του Σχεδίου να ξεκινούν ήδη από το δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος έτους και τις αναμενόμενες επιπτώσεις του στη μεγέθυνση της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας, η εκάστοτε κυβέρνηση έχει στα χέρια της ένα μεγάλο όπλο χάραξης πολιτικής που έχει τη δυνατότητα να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων αλλαγές στις φορολογικές και ασφαλιστικές εισφορές, επεμβάσεις στον τομέα της απασχόλησης και ριζικές βελτιώσεις στη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους.

Βασικός άξονας του Σχεδίου είναι η εισροή χρημάτων στη χώρα για την πραγματοποίηση επενδύσεων. Αναντίρρητα, οι δημόσιες επενδύσεις λειτουργούν ως ένας πολλαπλασιαστής του ρυθμού ανάπτυξης μιας οικονομίας με αποτέλεσμα να την οδηγούν σε ένα νέο σημείο ισορροπίας υψηλότερο από το αρχικό. Η ύπαρξη επενδύσεων, τόσο δημόσιων όσο ιδιωτικών, στους τομείς του Σχεδίου που αναφέρονται πιο διεξοδικά στο δεύτερο κεφάλαιο του παρόντος, θα επιφέρουν μια αναμενόμενη αύξηση της συνολικής απασχόλησης στη χώρα, γεννώντας έτσι τη δυνατότητα για μείωση του μη-μισθολογικού κόστους εργασίας, ήτοι τις ασφαλιστικές εισφορές τόσο του εργαζόμενου όσο και των επιχειρήσεων, χωρίς να βάλουν σε κίνδυνο το ασφαλιστικό σύστημα. Ήδη η τωρινή κυβέρνηση έχει πραγματοποιήσει βήματα μείωσης των ασφαλιστικών εισφορών και με τη διεύρυνση της εργατικής βάσης, οι μειώσεις αυτές μπορούν να μειωθούν περαιτέρω. Με κινήσεις όπως η κατάργηση της κύριας εργατικής εισφοράς ή/και η μερική μείωση των κύριων εργοδοτικών εισφορών, το συνολικό κόστος των επιβαρύνσεων στο τέλος της δεκαετίας, θα μπορούσε να προσεγγίζει το 21% της αμοιβής, από το 29% που ήταν το 2020. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η ταυτόχρονα αύξηση της προσφοράς εργασίας λόγω νέων επενδύσεων και η μείωση του συνολικού κόστους της μέσω τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών θα βοηθήσει ιδιαίτερα στη διενέργεια νέων προσλήψεων με περαιτέρω διεύρυνση της εργατικής βάσης, δημιουργώντας έτσι έναν ενάρετο κύκλο στην οικονομία (Χριστοδουλάκης et al., 2020).

Διάγραμμα 3.2: Εξελικτική πορεία Συντελεστή Ασφαλιστικών Εισφορών

Πηγή: διαNEOσις

Στο, θεωρητικό, βασικό σενάριο της μελέτης, όπου το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δεν έχει θεσμοθετηθεί, το ενεργό εργατικό δυναμικό εξασθενεί λόγω της χαμηλής ανάπτυξης της οικονομίας και της μείωσης του πληθυσμού λόγω του δημογραφικού προβλήματος. Μολαταύτα, ο υψηλός ρυθμός μεγέθυνσης που θα επιφέρει η εφαρμογή του Σχεδίου, προβλέπεται να έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ενεργού πληθυσμού που θα βρίσκεται υπό το καθεστώς κανονικής εργασίας.

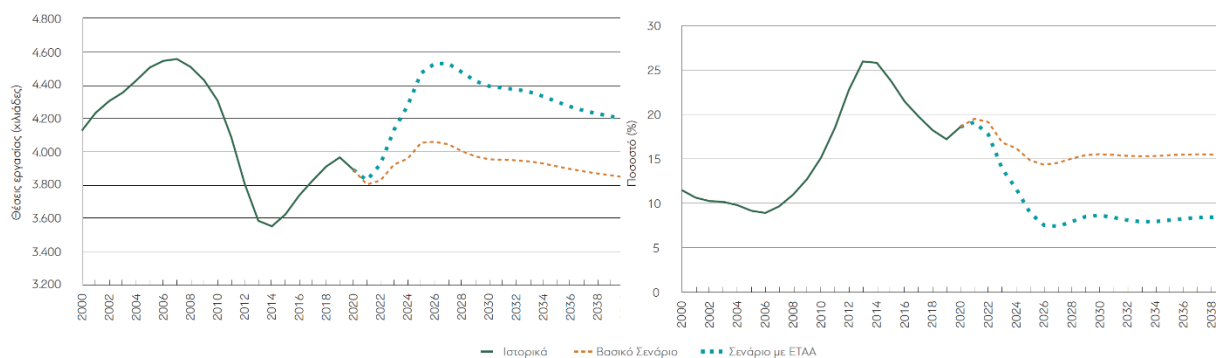
Πίνακας 3.4: Η αγορά Εργασίας, 2021-2040¹⁰

	Βασικό σενάριο (1)	Σενάριο με ΕΤΑΑ (2)	Βελτίωση (2)-(1)
Εργατικό δυναμικό (μη-αγροτικό, σε χιλ.)			
2021-2030	4.712	4.788	75
2031-2040	4.616	4.715	98
Απασχόληση (σε χιλ.)			
2021-2030	3.960	4.299	339 (+8,6%)
2031-2040	3.903	4.290	387 (+10%)
Ποσοστό Ανεργίας (%)			
2021-2030	16	10,2	-5,7%
2031-2040	15,4	9	-6,4%

Πηγή: διαΝΕΟσις

Με το Σχέδιο εν ισχύ, το ενεργό εργατικό δυναμικό της χώρας θα είναι κατά 98.000 άτομα μεγαλύτερο από το βασικό σενάριο, με την απασχόληση να παρουσιάζει αύξηση της τάξεως των 339 χιλιάδων ατόμων την περίοδο 2021-2030 και 387 χιλιάδων την επόμενη δεκαετία ρίχνοντας την ανεργία στο τέλος του 2040 σε ιστορικά χαμηλό ποσοστό κοντά στο 9% (Χριστοδουλάκης et al., 2020).

Διάγραμμα 3.3: Εξελικτική πορεία Απασχόλησης (αριστερά), Εξελικτική πορεία Ποσοστού Ανεργίας (δεξιά)

Πηγή: διαΝΕΟσις

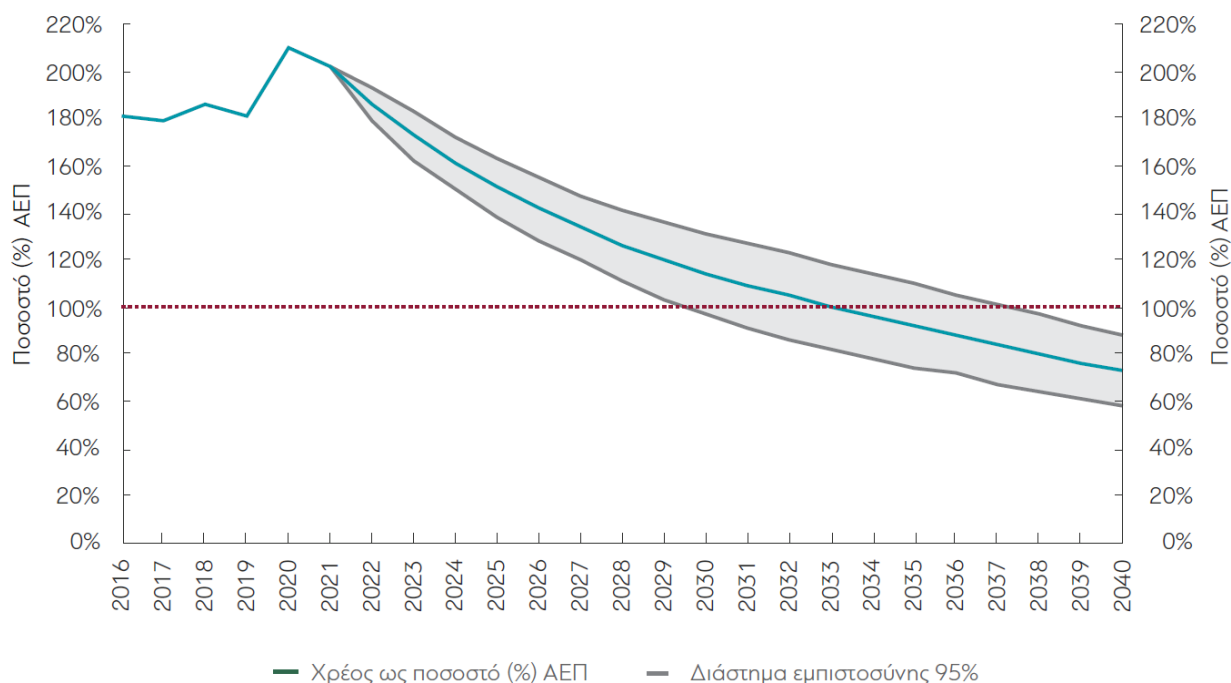
Η αποτίμηση του δημόσιου χρέους και το ποσοστό του ως προς το ΑΕΠ έχει εξελιχθεί στον, ίσως, πιο σημαντικό δείκτη για την εξακρίβωση της υγείας ενός κράτους, με τη βιωσιμότητά του να ορίζεται ως ένας από τους βασικούς στόχους της οποιαδήποτε κυβέρνησης. Τα σενάρια και η προσομοίωση της πορείας του χρέους ακόμα και πριν την εμφάνιση της πανδημίας δεν ήταν τα πιο ευοίωνα για τη χώρα, ενώ στο υποθετικό σενάριο της μη θέσπισης του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, το χρέος το έτος 2030 θα βρισκόταν ανάμεσα στο 130% και 177% του ΑΕΠ, πολύ μακριά, ως εκ τούτου, από το συμβολικό όριο του 100% ενώ ακόμα και το 2040 το ποσοστό

¹⁰ Υπολογίζονται απλοί μέσοι όροι για τις αναγραφόμενες περιόδους.

αυτό εκτιμάται ότι, θα ήταν στο 114% του ΑΕΠ, μη πετυχαίνοντας φυσικά τον στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για χρέος στο μέγιστο του 60% του ΑΕΠ (Χριστοδουλάκης et al., 2020).

Συνεπώς, αν και το χρέος μπορεί αυτή τη στιγμή να εκτιμάται στο δυσθεώρητο 218,4% του ΑΕΠ για το τέλος του 2021, πιο ψηλά από τα επίπεδα που βρισκόταν ακόμα και μέσα στην πιστωτική κρίση που πέρασε η χώρα, στη συγκεκριμένη όμως περίπτωση υπάρχει ένα απτό σχέδιο αποπληρωμής του εκμεταλλευόμενο και τους πόρους του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και τη μεγέθυνση της οικονομίας που αυτό θα επιφέρει, κάτι που το καθιστά βιώσιμο, πράγμα το οποίο είναι και αυτό που έχει σημασία στο τέλος (Υπουργείο Οικονομικών, 2021c). Με την εφαρμογή των δράσεων του Σχεδίου, λόγω της διόγκωσης του παρονομαστή του δείκτη, το χρέος υπολογίζεται πως θα πέσει στο 114% του ΑΕΠ στο τέλος του 2030, ενώ θα βρίσκεται στο 73% του ΑΕΠ το 2040, πολύ πιο κοντά στο ορόσημο του 60%, με τη βιωσιμότητά του να πρέπει να θεωρείται εξασφαλισμένη, αφού η μέση τιμή του ετήσιου συνόλου των χρηματοδοτικών αναγκών για την αποπληρωμή του δεν θα υπερβαίνει το 20% του ΑΕΠ, μειώνοντας έτσι το πριμ κινδύνου, άρα και το κόστος στους επόμενους δανεισμούς (Χριστοδουλάκης et al., 2020).

Διάγραμμα 3.4: Εξέλιξη δημοσίου χρέους ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ

Πηγή: διαΝΕΟσις

Συμπερασματικά, οι παραπάνω θετικές επιπτώσεις στα μακροοικονομικά μεγέθη φανερώνουν, ότι θα μπορούσαν να είναι μόνο η αρχή για τη βελτίωση των δημοσιονομικών, και όχι μόνο, μεγεθών της χώρας. Ενδεικτικά, η έντονη ανάπτυξη δημιουργεί άμεσα ένα θετικό κλίμα στην προσέλκυση νέων ιδιωτικών επενδύσεων και πιθανά αυξημένα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες αυξάνουν ολοένα και περισσότερο το δημοσιονομικό χώρο με ό,τι οφέλη μπορεί να επιφέρει αυτό στην ελάφρυνση του χρέους αλλά και του πραγματικού κόστους ζωής των πολιτών. Επιπροσθέτως, η μείωση του κόστους εργασίας με τη ταυτόχρονη αύξηση της παραγωγικότητας

θα δώσει το αναγκαίο εναρκτήριο λάκτισμα στην αναμενόμενη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας, ευελπιστώντας να την οδηγήσει στην περαιτέρω εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας με τα έσοδα των εξαγωγών να αυξάνονται. Τέλος, στα πλαίσια του θετικού κλίματος και της μεγέθυνσης της οικονομίας, θα ήταν ευκολότερο να ξεπεραστούν χρόνιες αγκυλώσεις του κράτους και να προωθηθούν σημαντικές θεσμικές αλλαγές στα φορολογικά και ασφαλιστικά συστήματα, οι οποίες θα λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστές νέων θετικών επιδράσεων.

3.3 Κίνδυνοι και απειλές της οικονομίας

Η καλή πορεία της ελληνικής οικονομίας από το τρίτο τρίμηνο του 2021 καθώς και οι ευόιωνες προβλέψεις για οικονομική μεγέθυνση με την εφαρμογή των δράσεων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δεν εγγυόνται την εξασφαλισμένη ενάρτη ρότα της οικονομικής δραστηριότητας. Στην πραγματικότητα, υπάρχει μια πλειάδα προβλημάτων, ενδογενή και εξωγενή, που άλλα σίγουρα και άλλα πιθανά, να χρειαστεί η χώρα να αντιμετωπίσει στην περίπτωση που επιθυμεί να αλλάξει ουσιαστική κατεύθυνση.

Ξεκινώντας λοιπόν, από τα βραχυπρόθεσμα προβλήματα, η πανδημία του Covid-19 κάθε άλλο παρά έχει εκλείψει τόσο στη Ελλάδα όσο παγκοσμίως, με νέες μεταλλάξεις να εμφανίζονται συνεχώς, θέτοντας σε κίνδυνό αρχικά τις ζωές των πολιτών και σε δευτερεύον αλλά σημαντικό επίπεδο, την οικονομία. Σε περίπτωση που δεν επιτευχθούν οι στόχοι των εμβολιασμών κατά του Covid-19, ένα σενάριο νέων, γενικών ή τοπικών, περιορισμών κυκλοφορίας είναι πάντα υπαρκτό γεγονός, που θα επιφέρει στην επιφάνεια σημαντικά και ζωτικής σημασίας για την οικονομία προβλήματα, η οποία έχει ήδη αποκτήσει μια ιδιαίτερη δυναμική πορεία από τα μέτρα στήριξης και την καλή έκβαση του τουρισμού. Επιπροσθέτως, όπως καταγράφεται και από την καθημερινότητα, το τελευταίο διάστημα το σύνολο του πληθυσμού έχει έρθει αντιμέτωπο με αυξήσεις σε καθημερινά αγαθά και υπηρεσίες, οι οποίες οφείλονται κυρίως στις αυξήσεις των διεθνών τιμών σε πρώτες ύλες, καύσιμα και ναύλα δυσχεραίνοντας κατά πολύ τον οικογενειακό προϋπολογισμό. Συνεπώς, εάν η συνέχιση της τάσης αυτής στο επόμενο χρονικό διάστημα δεν συνοδευτεί από ισχυρά μέτρα προστασίας από τον κρατικό μηχανισμό θα οδηγήσει με μαθηματική ακρίβεια στη μείωση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών (Λιαργκόβας, 2021).

Πέραν των βραχυχρόνιων πιθανών επιπλοκών για την ελληνική οικονομία, η χώρα οφείλει να έρθει με αποφασιστικότητα αντιμέτωπη με διαχρονικά προβλήματα, τα οποία βλέπει συνεχώς μπροστά της σε κάθε σχέδιο για το μέλλον. Αρχικά, η χώρα έχει εδώ και κάποια χρόνια δεσμευτεί για την ύπαρξη υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων, οι οποίες αυτές δεσμεύσεις, και μεν για την περίοδο της πανδημίας έχουν παγώσει, ωστόσο από το 2023 και μέχρι το πολύ μακρινό 2060 θα επιστέψουν. Ως εκ τούτου, τα υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα αντί να βοηθούν την οικονομία και την εξασφάλιση της ικανότητας αποπληρωμής των χρεών, στραγγαλίζουν την οικονομική μεγέθυνση υποχρεώνοντας τη χώρα σε μικρούς ρυθμούς ανάπτυξης, δυσχεραίνοντας τελικά τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους. Και αν με την επερχόμενη ανάπτυξη μπορεί να βρεθεί ένας αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισης του δημόσιου χρέους, η κουβέντα όλων αυτή την περίοδο καταλήγει σε ένα άλλο χρέος, το ιδιωτικό. Με τη σειρά του λοιπόν, το ιδιωτικό χρέος, ειδικά στην περίοδο των περιορισμών, συνεχίζει να αυξάνεται, με τις συνέπειες να μην αφορούν μόνο τον δημοσιονομικό τομέα, αλλά να κινδυνεύει να διαταραχθεί συθέμελα η κοινωνική συνοχή και να

αυξηθεί περαιτέρω το οικονομικό χάσμα στις κατηγορίες των πολιτών. Τέλος, το σημαντικότερο ίσως πρόβλημα που θα έχουν να αντιμετωπίσουν οι κυβερνήσεις της χώρας στο εγγύς μέλλον, δεν είναι άλλο από το δημογραφικό. Ο πληθυσμός της χώρας μειώνεται, είτε από τη μετανάστευση είτε από τις μειωμένες γεννήσεις, και γερνάει, με την Ελλάδα να αποτελεί πλέον τη δεύτερη πιο γερασμένη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μείωση των ατόμων που βρίσκονται στην παραγωγική τους ηλικία ελλοχεύει σοβαρούς κινδύνους και ίσως προκαλέσει σωρεία προβλημάτων τόσο στην παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας όσο και στα ασφαλιστικά συστήματα της χώρας (Λιαργκόβας, 2021).

Εν κατακλείδι, πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ότι με το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, όσο υπερμεγέθεις και να είναι τα ποσά που θα εκταμιευτούν, όσο ευοίωνες και να είναι οι προσομοιώσεις για την επερχόμενη ανάπτυξη, κομβικό ρόλο στην πραγμάτωση όλων αυτών διδραματίζει η σωστή υλοποίηση των δράσεων. Σε μια πενταετία η χώρα προϋπολογίζεται να απορροφήσει κονδύλια, που, μαζί με τη μόχλευση, θα φθάσουν τα 90 δις ευρώ, ενώ ταυτόχρονα να προβεί στην υλοποίηση επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων που στόχο έχουν να μετατρέψουν το προφίλ της ελληνικής οικονομίας. Το χρονικό διάστημα είναι μικρό για το μέγεθος του πακέτου και ο μόνος τρόπος για τη σωστή αξιοποίηση είναι να αφεθούν στην άκρη τα προβλήματα, οι ελλείψεις, οι καθυστερήσεις και οι αγκυλώσεις του παρελθόντος με τη Δημόσια Διοίκηση να μεταμορφώνεται μέσω της επιμονής για μεταρρυθμίσεις (Λιαργκόβας, 2021).

3.4 Προτάσεις για περαιτέρω αξιοποίηση των επιδράσεων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Οριοθετώντας τους στόχους για την ελληνική οικονομία για το άμεσο αλλά και το μακροχρόνιο μέλλον, η μείωση της αβεβαιότητας και η αντιμετώπιση του ασφυκτικού δημοσιονομικού κλίματος κατατάσσονται πολύ υψηλά στη λίστα, με την αντιμετώπισή τους να αποτελείται από μια δυναμική ροή ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης. Οι δράσεις του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας σε κομβικούς τομείς της παραγωγής θα αποτελέσουν το εναρκτήριο λάκτισμα για τις αναγκαίες επενδύσεις σε υποδομές, που χρειάζονται για την μεγέθυνση της οικονομίας με την αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας να τοποθετούνται σε πρώτο πλάνο. Ωστόσο, οι επενδύσεις αυτές, ενδέχεται να καταστούν ανούσιες αν ταυτόχρονα δεν πραγματοποιηθούν παράλληλες δράσεις για την υποστήριξη της οικονομίας και τη λύση χρόνιων προβλημάτων.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η χώρα έχει την υποχρέωση να παράγει πρωτογενή πλεονάσματα της τάξης του 3,5% του ΑΕΠ λόγω των συμφωνιών με την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2015. Αυτό σημαίνει, ότι ακόμα και με τη πλήρη απορρόφηση των κονδυλίων του νέου πακέτου η ελληνική οικονομία δεν θα καταφέρει να υλοποιήσει μια συστηματική πορεία ανόρθωσης, αφού συνεχώς θα βρίσκεται στη διαδικασία εύρεσης νέων εσόδων για την αποπληρωμή των παλιών χρεών, στραγγαλίζοντας τις δυνατότητες ανάπτυξης. Είναι λοιπόν επιτακτική ανάγκη η χώρα να προσπαθήσει και να καταφέρει την κατάργηση της εν λόγω υποχρέωσης ή την αντικατάστασή της από πιο μετριοπαθείς στόχους για παράδειγμα κοντά στο 1%-2% του ΑΕΠ. Με αυτόν τον τρόπο ο προκύπτων δημοσιονομικός χώρος μπορεί να διοχετευθεί σε περαιτέρω δημόσιες επενδύσεις ή ελαφρύνσεις που ως αποτέλεσμα θα έχουν την ευρύτερη διόγκωση της οικονομίας σε συνδυασμό

με τις δράσεις του Σχεδίου (Χριστοδουλάκης et al., 2020). Φυσικά, η απόφαση για αλλαγή της δέσμευσης για τα πλεονάσματα δεν μπορεί να παρθεί μονομερώς αλλά μόνο μέσα από τη συμφωνία με τους εταίρους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πράγμα που δίνει μεγάλη αξία στη δημιουργία διακρατικών συμμαχιών με άλλες ευρωπαϊκές χώρες π.χ. Ιταλία, Γαλλία, για την από κοινού πίεση για αναθεώρηση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Λιαργκόβας, 2021).

Η επικείμενη ανάπτυξη μέσω της απορρόφησης των κονδυλίων του πακέτου θα επιφέρει τη μεγέθυνση τόσο της φορολογικής όσο της ασφαλιστικής βάσης, δίνοντας την ευχέρεια στις κυβερνήσεις για γενναίες αλλαγές και στα δύο αυτά συστήματα. Με την αναδιάρθρωση του ασφαλιστικού συστήματος μέσω της κλιμακωτής μείωσης των εισφορών θα αυξήσει τα κίνητρα προσλήψεων από τις επιχειρήσεις και ένταξης μέρους του εργατικού δυναμικού στην επίσημη αγορά εργασίας. Ταυτόχρονα, μια συθέμελη απλοποίηση του φορολογικού συστήματος της χώρας που θα συνοδεύεται από τη μείωση των συντελεστών, τόσο της άμεσα όσο και της έμμεσης, φορολογίας θα μπορούσε να λειτουργήσει ως πολλαπλασιαστής νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που με τη σειρά τους θα συνεισφέρουν μερίδιο στην αύξηση του πραγματικού παραγόμενου προϊόντος της χώρας. Αλλαγές και απλοποιήσεις και στα δύο αυτά συστήματα θεωρούνται καίριας σημασίας για τη χώρα και μπορούν, μεταξύ άλλων, να αποτελέσουν και κίνητρο επαναπατριsmού όσων πολιτών τα προηγούμενα χρόνια είχαν μεταναστεύσει, μειώνοντας κατάτι την αρνητική επίπτωση του δημογραφικού ζητήματος.

3.5 Επίλογος

Οι αναμενόμενες επιδράσεις του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για την ελληνική οικονομία και κοινωνία χαρακτηρίζονται από καλές μέχρι και εξαιρετικές. Με τις επενδύσεις του σχεδίου σε πλήρη ισχύ, η βελτίωση της απασχόλησης και της παραγωγικότητας θα επιφέρει αυξήσεις στην ανταγωνιστικότητα και την πολυπώθητη εξωστρέφεια, διογκώνοντας έτσι το πραγματικό ΑΕΠ και μειώνοντας το δημόσιο χρέος ως συνάρτηση του. Ταυτόχρονα, σε μια περίοδο έντονης οικονομικής ανάπτυξης η προώθηση θεσμικών αλλαγών σε συστήματα όπως το φορολογικό, το ασφαλιστικό, το νομικό και άλλα γίνονται ευκολότερες και αποτελεσματικότερες, πολλαπλασιάζοντας έτσι τις θετικές επιπτώσεις για τη χώρα.

Δεν είναι όλα όμως ανθόσπαρτα στο δρόμο για την οικονομική ανάπτυξη. Η χώρα οφείλει να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει σωστά και άρτια μια σειρά από εσωτερικούς ή εξωτερικούς κινδύνους για να είναι σε θέση να απολαύσει τα οφέλη, κινδύνους όπως η επέλαση της ακρίβειας, το πρόβλημα του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους, το δημογραφικό αλλά και τη συνεχώς κλιμακούμενη κατάσταση εξ Ανατολάς, είτε αυτό αφορά της διαθέσεις της Τουρκίας είτε ένα πιθανό νέο προσφυγικό κύμα.

Τέλος, είναι αναγκασμένη να αλλάξει ριζικά ο τρόπος που η ελληνική κοινωνία και το κράτος αντιλαμβάνεται και παρακολουθεί τη διαχείριση των εκάστοτε ευρωπαϊκών πόρων. Από την άσκοπη κατανάλωση των πόρων των προηγούμενων ετών, πρέπει να γίνει η μετάβαση στη (συν)χρηματοδότηση της οικονομικής ανάπτυξης που σκοπό έχει τη διάχυση εξωτερικών επιδράσεων (spillover effects) (Λιαργκόβας & Ψυχάλης, 2021). Έτσι, με βασικό άξονα τους

πόρους του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας να διαμορφωθεί μια νέα ευοίωνη προοπτική με πολλαπλασιαστικά οφέλη για τη χώρα.

Επίλογος

Οι πρωτόγνωρες συνθήκες που βίωσε το σύνολο του πλανήτη, λόγω της εξάπλωσης της πανδημίας του Covid-19 είχαν πολλαπλές συνέπειες στις κοινωνίες και τις οικονομίες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εξ ονόματος της Ένωσης, προέβη άμεσα στις αναγκαίες κινήσεις, θεσμοθετώντας ένα πρωτοφανές πακέτο στήριξης των οικονομιών με όνομα NextGenerationEU, βασικός κορμός του οποίου αποτελεί ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Με την κίνηση αυτή, η Επιτροπή προσπάθησε να δώσει μια «συνολική ευρωπαϊκή λύση» σε ένα πρόβλημα που εξ αρχής λογίζεται ως εξωγενές, εξαλείφοντας την όποια υπαιτιότητα του κάθε κράτους μέλους ξεχωριστά.

Ταυτόχρονα, η θεσμοθέτηση και η επερχόμενη υλοποίηση του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δύναται να θεωρηθεί ως μια αλλαγή σελίδας για τις πολιτικές της Ένωσης. Μέσα από το πακέτο στήριξης των οικονομιών για την ανάκαμψη από την πανδημία, η Ευρωπαϊκή Ένωση ευελπιστεί να χτίσει ένα νέο μέλλον, βασισμένο στα πολιτικά της πιστεύω και στο κοινό ευρωπαϊκό ιδεώδες. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω του πακέτου θα προσπαθήσει να πραγματοποιήσει την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση, οι οποίες τοποθετούνται από καιρό πολύ υψηλά στην ατζέντα και πλέον εμφανίζονται όχι μόνο σαν προτεραιότητες, αλλά σαν αναγκαιότητες. Πιο συγκεκριμένα, οι συνεχείς αλλαγές του κλίματος και η ολοένα και βαθύτερη ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών μέλει να ανατρέψουν τον τρόπο που δραστηριοποιούμαστε, τον τρόπο που εργαζόμαστε και εν γένει τον τρόπο που ζούμε. Η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να έχει τον ρόλο του ταγού, ο οποίος υποδεικνύει τη σωστή κατεύθυνση, αλλά και τον δίκαιο ρόλο του ρυθμιστή για την αποτροπή νέων κρίσεων.

Παράλληλα, όσον αφορά την Ελλάδα, το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δίνει τη δυνατότητα, και πιο σημαντικά, τους πόρους, ώστε να βγει νικήτρια από τη μάχη της πανδημίας και όχι απλά να προχωρήσει στην επιστροφή στην κανονικότητα, αλλά να αποτελέσει αυτό το πρώτο βήμα για μια καινούργια πραγματικότητα βασισμένη στις ψηφιακές λειτουργίες, στην κοινωνική και ουμανιστική συνοχή με επίκεντρο τους νέους και πάντα σεβόμενη το περιβάλλον. Μια πραγματικότητα, στην οποία η Ελλάδα δεν είναι πλέον ουραγός στα ευρωπαϊκά πεπραγμένα, αλλά αυτή που δίνει το στίγμα των εξελίξεων με καλές πρακτικές, ωθώντας με αυτόν τον τρόπο την οικονομία και την κοινωνία σε καλύτερες μέρες.

Τα πρώτα βήματα έχουν πραγματοποιηθεί. Η Ελλάδα έχει ήδη έτοιμο το σχέδιο, στο οποίο ευελπιστεί να βασίσει το μέλλον της επόμενης γενιάς και το καθήκον της είναι να το εφαρμόσει σωστά, ώστε να απολαύσει τις ευοίωνες προβλέψεις για αναζωογόνηση της οικονομίας και της κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, το μέγεθος των πόρων που θα κινητοποιήσει το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, θεωρείται τόσο σημαντικό που έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει την προδιαγεγραμμένη τροχιά ολόκληρης της χώρας, ενώ ταυτόχρονα να την θέσει σε μια νέα πορεία δυναμικής, ανθεκτικής και μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, ενισχύοντας την εθνική και ευρωπαϊκή συνοχή, βάζοντας σε πρώτο πλάνο τις ψηφιακές τεχνολογίες, την πράσινη ανάπτυξη και εν τέλει

τον ίδιο τον άνθρωπο. Οι δράσεις του σχεδίου «Ελλάδα 2.0» προβλέπεται, τηρουμένων των παραδοχών, να επιφέρουν μεγέθυνση του παραγόμενου προϊόντος της χώρας ακόμα και πάνω από 10% στα επόμενα 20 χρόνια, με την ταυτόχρονη μείωση της ανεργίας κατά 6,4%, αλλά και την ουσιαστική βελτίωση της εικόνας του δημοσίου χρέους, το οποίο δύναται να καταποντιστεί μέχρι και στο πρωτοφανές για τα ελληνικά δεδομένα 73% ως ποσοστό του ΑΕΠ, για το έτος 2040.

Παρ' όλα αυτά, η απλή εξασφάλιση των πόρων του Ταμείου δεν αρκεί για να επικρατήσει εφησυχασμός στις τάξεις της οικονομίας. Η σωστή υλοποίηση των επενδύσεων και των μεταρρυθμίσεων θα αποδειχτεί ίσως το πιο απαιτητικό σκέλος της εξίσωσης και μόνο η εκμάθηση από τα λάθη του παρελθόντος και η ουσιαστική απόφαση για αλλαγή πορείας τόσο της δημόσιας διοίκησης όσο της ιδιωτικής σφαίρας θα επιφέρει τις απαραίτητες αλλαγές. Τέλος, τα εμπόδια που θα εμφανιστούν στο πέρασμα των χρόνων θα δυσχεράνουν κατά πολύ την προβλεπόμενη καλή πορεία της οικονομίας και της χώρας γενικότερα. Τα προβλήματα της υποχρέωσης για υψηλά πλεονάσματα, του μεγάλου ιδιωτικού χρέους και της μείωσης του ενεργού ποσοστού του πληθυσμού θα αποδειχτούν ασκήσεις για δυνατούς λύτες και ενέχουν μεγάλους κινδύνους για επιστροφή στα χρόνια των δυσκολιών και της ανέχειας.

Συμπερασματικά, η Ελλάδα, για μια φορά μετά από αρκετά χρόνια, έχει ένα έτοιμο και ολοκληρωμένο σχέδιο, το οποίο έχει τη δυνατότητα να την οδηγήσει σε μια πορεία μακροχρόνιας ανάπτυξης, ανοίγοντας έτσι την πόρτα για την νέα εποχή. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στάθηκε αυτή τη φορά στο ύψος των περιστάσεων, οικειοποιώντας τα δεινά της πανδημίας, μη αφήνοντας το κάθε κράτος μέλος ξεχωριστά να παλέψει μόνο του για την ανάκαμψη και ταυτόχρονα δίνοντας το στίγμα για την πραγματοποίηση των αναγκαίων μεταβάσεων της οικονομίας και της κοινωνίας. Μόνο μέλημα πλέον αποτελεί η ορθή υλοποίηση του προγράμματος, αντιμετωπίζοντας τους ενδεχόμενους ενδογενείς ή εξωγενείς κινδύνους, έτσι ώστε η χώρα να απολαύσει τα πολλαπλασιαστικά οφέλη.

Βιβλιογραφία

- European Commission. (2020). *Recovery plan for Europe: NextGeneration EU*. European Commission. https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en
- European Commission. (2021a). *Laying the foundations for recovery: Greece*. https://ec.europa.eu/info/system/files/greece-recovery-resilience-factsheet_en.pdf
- European Commission. (2021b). *The EU as a borrower – investor relations*. https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/eu-borrower-investor-relations_en
- European Commission. (2021c). *The Recovery and Resilience Facility*. Recovery from the Coronavirus. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en
- European Commission. (2021d). *NextGenerationEU – a game changer in EU capital markets. April*. <https://doi.org/10.2761/901363>
- European Commission Press release. (2020, May 27). *Europe’s moment: Repair and prepare for the next generation*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_940
- European Commission Press release. (2021a, June 1). *NextGenerationEU: European Commission to issue around €80 billion in long-term bonds as part of funding plan for 2021*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_2749
- European Commission Press release. (2021b, June 15). *NextGenerationEU: European Commission raises €20 billion in first transaction to support Europe’s recovery*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_2982
- European Commission Press release. (2021c, August 9). *Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκταμιεύει προχρηματοδοτήσεις ύψους 4 δισ. ευρώ για την Ελλάδα*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_4068
- naftemporiki.gr. (2021). «Ελλάδα 2.0»: Και με υπογραφή τα πρώτα 13,5 δισ. ευρώ. <https://m.naftemporiki.gr/story/1752898/ellada-20-kai-me-upografi-ta-prota-135-dis-euro>
- Recovery and Resilience Task Force*. (n.d.). Retrieved August 30, 2021, from https://ec.europa.eu/info/departments/recovery-and-resilience-task-force_en
- Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης. (2021a). *Τα πρώτα 12 έργα του Σχεδίου «Ελλάδα 2.0» από το Ταμείο Ανάκαμψης*. <https://greece20.gov.gr/ta-prwta-12-erga-tou-sxediou-ellada-2-0-apo-to-tameio-anakampsis/>
- Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης. (2021b, March 31). *Δημόσια Παρουσίαση του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας*. <https://greece20.gov.gr/dimosia-parousiasi-tou-ethnikoy-sxediou-anakampsis-kai-anthektikotitas/>
- Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης. (2021c). *Παρουσίαση Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - Ελλάδα 2.0*. <https://government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/PressRel-RRF-Παρουσίαση-31.03.21-EL.pdf>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (n.d.). *Μια Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία*. Retrieved August 31, 2021, from <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green->

deal_el#hN1Uwr0CPepqhmrw-o8XJQ

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2021). *Συνοδευτικό έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής – Ανάλυση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας*. SWD (2021) 155 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0155&from=EN>
- Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. (2021, February 12). *Επίσημη Εφημερίδα Της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. https://greece20.gov.gr/wp-content/uploads/2021/06/Κανονισμός-2021_241-RRF_el.pdf
- Λιαργκόβας, Π. (2021). Οικονομικές Εξελίξεις, Ιούνιος 2021. *Κέντρο Προγραμματισμού Και Οικονομικών Ερευνών*, 45(Ιούνιος 2021).
- Λιαργκόβας, Π., & Ψυχάλης, Μ. (2021). Επιτυγχάνοντας την βέλτιστη αξιοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων πόρων για τη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027. *Κέντρο Προγραμματισμού Και Οικονομικών Ερευνών, Αναλύσεις Επικαιρότητας*, 3/2021.
- Παπαντωνίου, Σ. (2021, June 18). «Πρεμιέρα» για το Ταμείο Ανάκαμψης. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. <https://www.kathimerini.gr/politics/561404056/premiera-gia-to-tameio-anakampsis/>
- Πισσαρίδης, Χ., Βαγιανός, Δ., Βέττας, Ν., & Μεγύρ, Κ. (2020). *Σχέδιο Ανάπτυξης Για Την Ελληνική Οικονομία - Τελική Έκθεση*. https://government.gov.gr/wp-content/uploads/2020/11/growth_plan_2020-11-23_1021.pdf
- Συμβούλιο Υπουργών Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2021). *Πρόταση για την Εκτελεστική Απόφαση του Συμβουλίου για την έγκριση της αξιολόγησης του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας*. 2021/0159 (NLE). <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11702508.pdf>
- Σφήκας, Θ. (2011). *Το Σχέδιο Μάρσαλ, Ανασυγκρότηση και διαίρεση της Ευρώπης*. Πατάκη.
- Το Βήμα Online. (2021, September 30). *ΚΕΠΕ – Προβλέπει ανάπτυξη 7,9% για το 2021 – Εκτόξευση 11,5% στο γ' τρίμηνο*. https://www.tovima.gr/2021/09/30/finance/kepe-provlepei-anaptyksi-79-gia-to-2021-ektokseysi-115-sto-g-trimino/?fbclid=IwAR2oc65XOUFyPqp95jScSgZX8shr_zOzkCFQqu4j9PLQ6nNQuuPMHlcpZuU
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2021). Εκτίμηση των επιδράσεων του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας στην ελληνική οικονομία. In *Νομισματική Πολιτική 2020-2021* (pp. 93–97). <https://www.bankofgreece.gr/ekdoseis-ereyna/ekdoseis/anazhthsh-ekdosewn?types=f47e3de9-bab7-49be-881e-0b60034b6c37,616104de-cf88-4579-801b-03b9765367d7>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων. (2021, July 29). *Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027)*. https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf
- Υπουργείο Οικονομικών. (2020). *Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2021*. <https://www.minfin.gr/documents/20182/14940417/ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ+ΕΚΘΕΣΗ+2021.pdf/9df8e59d-dc88-47f6-9285-b7edfc69e220>

- Υπουργείο Οικονομικών. (2021a). *Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας*.
<https://www.minfin.gr/web/guest/tameio-anakampses>
- Υπουργείο Οικονομικών. (2021b). *Κατάθεση Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή*.
https://www.minfin.gr/documents/20182/15898696/ΔΤ_ΑΝΥΠΟΙΚ_Κατάθεση_Εθνικού_Σχεδίου_Ανάκαμψης_και_Ανθεκτικότητας_280421.pdf/92597251-c39d-498b-9e29-e1e9bafa68b7
- Υπουργείο Οικονομικών. (2021c). *Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2022*.
<https://www.minfin.gr/documents/20182/17388103/ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ+ΚΡΑΤΙΚΟΥ+ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ+2022.pdf/b228f101-ca6a-4d8e-9750-0cab685ca18a>
- Υπουργείο Οικονομικών. (2021d). *Ελλάδα 2.0 - Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας*.
https://greece20.gov.gr/wp-content/uploads/2021/07/NRRP_Greece_2_0_Greek_280721.pdf
- Χριστοδουλάκης, Ν., Νεκτάριος, Μ., Βαλέντης, Η., & Αξιώγλου, Χ. (2020). *Η επανακίνηση της Ελληνικής Οικονομίας. Ταμείο Ανάκαμψης και Δημοσιονομικές Προοπτικές*. διαΝΕΟσις.
https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2021/01/christodoulakis_updated.pdf